

MENTOR

LIST ZA SREDNJEŠOL-
SKO DIJASTVO. URE
JUJE DR. ANT. BREZNIK

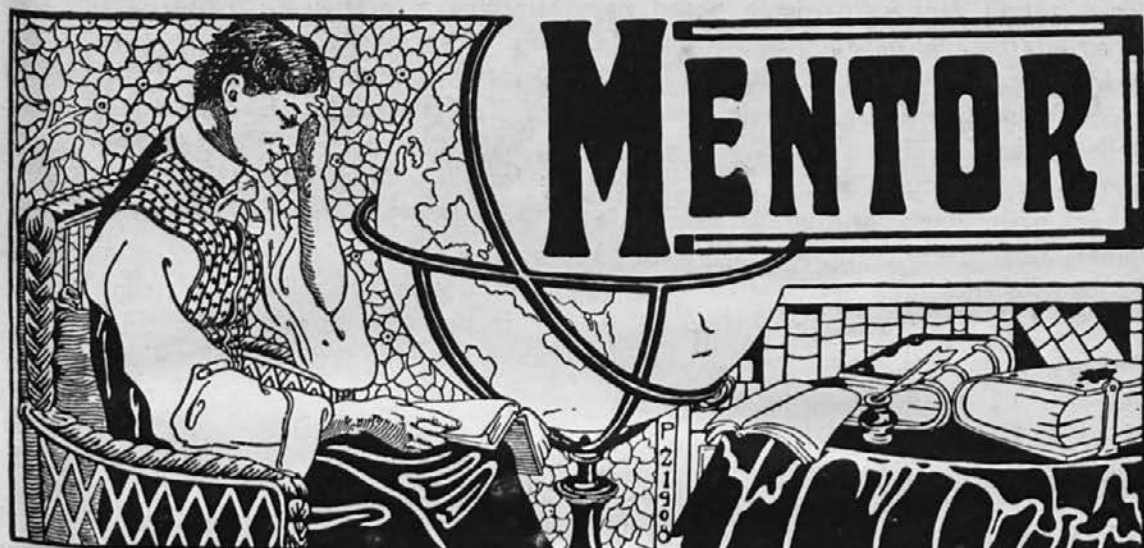
LETNIK IX. ZA L. 19¹⁶/17

ŠT. 1.-2.

VSEBINA:

France Bevk: Tatič	1
I. Mohorov: Prevodi:	
Liliencron: Kdo ve kje?	7
Lenau: Trije	7
Prof. Fr. Pengov: Med različnimi stanovi	8
Fr. Omerza: Homerjeva Iliada	12
Dr. I. Samsa: Sokrat	17
Fr. Kern: Iz dnevnika	21
Dr. Iv. Svetina: Diferencialni in integralni račun	23
Fr. Omerza: Odlomki iz del cerkvenih pisateljev	28
Drobiž:	
† Ernest Mlakar. — Zgodovinske anekdote: Rotšild. De la Motte. De Lamartine. Car Peter. D' Annunzio. Nemščina in angleščina. — Geografske drobtine: Najdaljši roman. Največje rusko pristanišče. Les za zgradbe. Ribolov ob jadranski obali. Pred sto leti. Evropske železnice. Črni premog. Kanal za petrolej. Kavčukovo drevo. Višina južnega tečaja. Zanimivosti od sueškega prekopa. Hitrost potovanja. — Zmagovalec pri Aspernu na smrtni postelji. — Ljubinski roman.	

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne v mesecu in stane za dijake 2 K, za druge naročnike 4 K na leto.

Letnik IX.

1916/17.

Štev. 1.-2.

France Bevk: Tatič.

V časopisih je stala notica o tatvini, ki je vzbudila pozornost. Tatvina je bila narejena prav na poseben način, premišljeno, po načrtu, z veliko mero predrznosti in duhovitosti. Mnenja o tem so bila povsem zelo različna, nekateri so se celo radovali nad njo, kot se radujemo vsakere duhovitosti kot napredka človeškega duha. Človeške radosti so tako različno ustvarjene, tako zagonetne.

Naša družba se je sporekla v tej zadevi, govorila za in proti, utemeljevala in spodbijala. Bili smo v situaciji, ki je mejila na prepir, gorki in razvneti.

»Tatvino samo na sebi je treba obsojati, to se razume,« je trdil nekdo silno prepričevalno. »Toda način izpeljave, duhovitost sama na sebi, ta je vredna občudovanja, da, gibčnost in zmožnost človeškega duha sama...«

»Vi stojite na popolnoma napačnem stališču,« mu je presekala besedo drugi in temu tretji:

»Ali je vredno prerekanja?«

»Da!« je zatrdil odločno drugi, ki je hotel imeti besedo na vsak način. »V takih stvaréh, ko gre za obče dobra ali slaba

načela, je vredno prepira in besede niso malenkostne. Ni vseeno, če rečemo, da je napredek človeškega duha v smeri zla enako vreden pozdrava kot v smeri dobrega. Če mislim na Galvanija ali na Bertolda Schwarza, tedaj imam pred očmi v prvi vrsti dobro stran izumkov in nikakor ne onih poznejših izrodov, ki so vtisnili človeku značaj zveri. O tatvini bi smel trditi, da je vsa in v isti meri vredna obsodbe.«

»Zopet so misli o dobrem in zlu različne. Gre tedaj v prvi vrsti za to, kakšna je vzgoja našega mišljenja,« je dejal oni prvi, a tretji:

»Neumnost, neumnost!«

»Kljub temu ne morete trditi, da ni pravo samo ono eno naziranje, ki dvigne človeka telesno in duševno.«

»Tudi jaz sem kradel.«

Vsi smo pogledali vanj. Radovedni smo bili, kdo je tisti, ki je kradel, ki pa je sedel med nami ves čas, poslušal in molčal do tega trenutka in vrtel cigaro med prsti. Skoraj mu nismo verjeli, radi njegovega ponašanja ne, radi obraza, ki je razodeval vse prej kot hudodelstvo tat-

vine in tudi radi izgovorjenih besed ne, ki so bile hladne, navadne in niti pogleda ni izpremenil, ne zardel ni. Ali se norčuje?

»Kaj me zrete? Jaz sem kradel, dasi danes ne kradem in mislim, da sem pošten. Kradel sem neumno, pijano in če bi bil kradel premišljeno, brihtno, bi kradel še danes, ne bi sedel med vami, dogodek bi se vam ne zdel tako nemogoč.«

Strmeli smo vanj. Ta človek, ki je vzor značaja, nosi sijajno ime, ki vzbuja občudovanje in spoštovanje med ljudmi, ki ... z eno besedo, ki je človek velike popolnosti, ta človek — tat?

Mikalo nas je, izvedeti to povest. Lahka senca se mu je potegnila preko čela, ki pa je izginila kmalu in prikimal nam je. Z mirnim, v globokem basu donečim glasom nam je pripovedoval — — —

I.

Natančno se spominjam deževnega dne v zgodnji mladosti. Bil je to zame velik dogodek. Peljala sva se z očetom v mesto, da vstopim v prodajalno z mešanim blagom za vajenca.

Voz je potresal neprestano, da so mi šklepetali zobje, me boleli udi, bodlo v hrbtenici. Z debelim šodrom posuta cesta po ozki grapi, obdani od bregov, je padala ob deročem potoku krož ovinkov v neskončnost. Droben, mrzel dež je padal v gostih kapljicah, se obešal na gole veje dreves. V kolovoznicah se je nabirala voda in tekla navzdol, ponekod je pljuskal potok na cesto, veje vrb, segajoče s skrajnim koncem v valove, so se zibale. Skozi platneno streho voza je prilezla vlaga, konji so se kadili. Megla je slonela z belimi prsi globoko na grebene gorá.

Čepel sem za voznikovim in očetovim hrbtom, zakopan z nogama v kup sena, segajoč do strehe, in gledal sključen čez ramena obeh v dež in pokrajino.

Tudi moj oče je bil sklonjen v dve gubi; majhen in ljub se mi je zdel tisti trenutek. Še vedno se spominjam, da je bilo nekaj prazničnega na meni ta dan in da so

bila čustva in misli kot zlato. Oče je govoril z voznikom — čez noge sta imela zgrnjeno debelo, pisano plahto.

Tuintam se je oče ozrl name in me vprašal, kako mi je; dejal sem mu, da mi je lepo ...

Voznik je vzbujal mojo pozornost in vselej, kadar me je pogledal z enim, sivim očesom, sem strepetal in pogledal očeta. Bil je postaren človek, velik, trd v besedah, z rjavimi, ščetinastimi zalisci. Bič je nosil zataknen za visoke škornje, po konjih je udarjal z vajeti, kadil je viržinko.

Zadaj na vozu so sedeli trije mladi ljudje, ki sem jih videl že ob vstopu na voz, mokri, razcapani, veselih pogledov, ki so peli nerazločno mrmraje, govorili glasno, smejali se in žvižgali. Kup sena je motil, da jih nisem videl.

Tuintam se je dolina razširila, pogled se je odpočil na njivah, hišah, vrtih, ki pa je bilo kljub temu vse majhno in ozko. Nato se je dolina zopet zožila, megla je pritisnila niže; dež, blato, voda v kolesnicah ... zadaj petje ... kot da smo že desetkrat prevozili vse to in zopet začeli znova.

Nagnil sem se k očetu: »Ali je dolga ta dolina?«

»Ne vem,« me je pogledal. »Ali si težko?«

»Ne! Tako ...«

»Še pol je je. V četrte ure se bo razširila, potem bo lepša,« je dejal voznik, pol obrnjen proti meni, pol proti očetu, da sem videl eno samo sivo oko in profil orlovskega nosa.

Stisnil sem se vase in zrl v puščobo kot omotičen. Dolina je bila tako ozka, da bi zadel z bičem v drugo stran. Vran se je zatočil konjem skoraj pod noge in sfrfotal na smreko.

Voznik se je nagnil do očeta in ga vprašal: »Kam ga peljete?«

»V mesto ga peljem,« se je ozrl name in nasmehnil.

»Ali k sorodnikom?« je vprašal voznik nadalje. Dolgočasil se je in želel razgovora.

»Ne,« je dejal oče, malo počakal kot bi razmislil in se odkasljaj. »Ne,« je popravił zopet in dostavil: »Peljem ga v trgovino; učil se bo za komija.«

»Komij je gospod!« je dejal voznik s trdim glasom, pogledal name, vzel bič in udaril po konjih.

»Tudi mene so silili, naj se učim roko-delstva. Toda kako naj ima otrok pamet? Ukazal mi ni nihče. Danes sem voznik in to je vse! Konji in voz, cesta in klanec, solnce in dež, gostilna in hlev. Človek prodaja dolgočasje, pije in kolne... a kaj!...«

Udaril je zopet po konjih, ki so stopili hitreje, voz je zropotal. Dva delavca, ogrnjena v plahte, ki sta posipala cesto, sta sklonjena na lopate gledala za nami.

»Z vsakim stanom enako! Jaz sem črevljar in kaj imam? Nikdar počitka! Zame ni dežja, ne noči! Poleg tega ne zaslužim, da bi redil otročad, še bajtarju je bolje. Zato mu nisem branil, ko je silil, da gre. Naj poskusi živeti bolje kot jaz, če bo mogel.«

»Bo! Gotovo bo živel bolje,« je dejal voznik. »Kakor hitro primeš za delo tako, da se ti ne narede žulji, je dobro. Ali je hodil v šolo?«

»Je. Eden prvih je bil. Vedno je v knjigah. Kaj je knjiga za koga izmed nas? Komaj da pogleda ob nedeljah kaj nabožnega ali pregleda tedenske novice. Vedno je silil v šolo.«

»Šola je vaga,« je dejal voznik in zopet poškilil z enim očesom name. »Na eno skledico študenta, na drugo zlatá in poleg tega postane postopač.«

»Nemogoče je. Polno jih je še. Za črevljarja bom učil katerega drugega. Če hočeš biti gospod, sem mu dejal, pojdi za komija. No, rajši za komija kot nič, pa ga peljemo,« je razkladal moj oče. Meni je zaplala kri v obraz.

»Komij ni karsibodi,« je voznik razmišljal glasno. »Gospod je, lepo oblečen, pod streho, pri lahkem delu in dobri hrani.«

»In poleg tega, ali je treba, da ostane komij? Če bo vojak in bo znal nemščino,

lahko vstopi kam drugam, dobi nazadnje še penzijo. Na stare dni mu ne bo treba skrbeti.«

Moj oče je govoril z nekakim ponosom, prešel v ginjenost in se ozrl name. Pred mano je plavala bodočnost vsa zlata. v komijski obleki in uniformi, s svetinjo in penzijo nazadnje. »Nemščina« in »penzija«, to sem slišal v svoji mladosti nešteto krat, kot pred dvema ugankama sem stal pred tema dvema besedama in vedel sem, da jih moram razrešiti še pred svojo smrtjo, četudi ne postanem niti general niti škof, kar sem želel. Moja rajna mati mi je dejala pogosto: Nič ne bo iz tebe! dasi je sama verovala v moje utopične načrte. Zdaj, ko sem šel, da postanem komij, je zajokala in mi je priporočala poštenost, nič drugega nego poštenost.

»Če gre z veseljem, bo že obstal,« je dejal voznik.

»Če se vrne, ve, kaj ga čaka. Črevljarski stolec je že pripravljen. Nanj ga posedem in delal bo dreto.«

Jaz sem mislil: »Ne vrnem se!« Potem smo bili za trenutek tiho, dež je tolkel na cesto. Stisnil sem za trenutek roke med kolena, ugodno čuvstvo suhote mi je plalo po udih. Na enem mestu so se skozi platno prikazale kaplje, ki so v presledkih minute kapale na seno.

Voznik je zopet udaril po konjih. Cesta je postala položnejša, nebo se je nekoliko spreletelo. »Penzija — to je nekaj! Človek prihrani, a kaj je to! Koliko more prihraniti, če ni skupuh in prihrani preveč? Če traja starost nad pet let? Kadar mi odpovedó moči in služba, bom moral umreti! Fant, uči se nemščine! Glej, da boš znal vse lepo porabiti! Ali boš?«

Voznik me je pogledal zdaj čuda lepo.

»Bom,« sem dejal.

»Ali greš zato od doma?«

»Da!«

Dejal sem kar tako. Šel sem od doma, ker me je gnalo hrepenenje, vzgoja knjig; šel bi bil kamorkoli in radi česarkoli. Zanimal me je vsak grm, ki ni bil več enak domačim, vsako drevo, vsaka hiša...

Dolina se je razširila, prikazala so se polja in senožeti, par vasi s cerkvami sredi hišnih streh. Na ravnem je stala voda, par ozkih cest se je cepilo v stran, tu in tam so stali ob cesti križi s trohivimi rameni.

Ne spominjam se, kaj sta govorila moj oče in voznik. Oni trije zadaj so že dalje časa molčali, voznik se je obrnil z naglo kretnjo do mene, da sem ga pogledal plašno.

»Ali so še tam oni trije?«

»Ne vidim,« sem dejal.

»Odgrni senol!«

Odgrnil sem seno in napravil z roko luknjo skozi.

»Ni jih. Jaz jih ne vidim.«

Voznik je ustavil konje. Šel je krog voza — ko je prišel nazaj, se je usedel molče, udaril z bičem po konjih, da so odskočili in sem butnil z glavo ob streho.

»Ali jih ni?« je vprašal oče.

Voznik je molčal. Udaril je po konjih še enkrat in zaklel. »Zlodej jih je vzeli! Če bi imel časa, udaril bi za njimi z enim konjem. Bič so zaslužili.« Bil je rdeč v obraz, žile na vratu so se mu napele. »Lumpje! Ko bi me bili prosili, naj jih peljem zastonj, peljal bi jih. Tako pa... Vsaj zahvalili bi se bili, dejali mi: norec! ker sem jih peljal zastonj.«

»Različni ljudje se dobé,« je dejal moj oče.

»Pred letom sem tudi peljal takega. Opravičil se mi je, da nima s čim plačati in odpustil sem mu, a odnesel mi je culo, v kateri je bilo živeža za tri dni. Taki so!«

Udaril je konja in se zopet obrnil do mene, da me je zamrzelo. »Glej fant, da boš pošten, to je več vredno kot nemščina in bel kruh!«

»Resnica!« je zatrdil moj oče. »Sicer sem se vedno lahko zanesel nanj.«

»Svet naredi vse,« je dejal voznik. »Iz slabega je sezidan in pobarvan z dobrim. Zaprte oči in zamašena ušesa je treba imeti!...«

Voznik je govoril dalje, a jaz ga nisem poslušal. Mnogovrstne predstave so zaglušile vse. Dolina se je naglo razširila v

ravan, zagledal sem hiše z rdečimi strehami, zvonike, tovarniške dimnike, množico ljudi, pretakajočo se. Požiral sem z očmi. Kolodvor je šumel in hrumel, da me je mamil. Ko sem prvič v svojem življenju stopil v vlak in me je nesel sopihajoči šum mimo bežečih njiv in brzozavnih drogov, sem zijaje onemel kot pijan.

Ko sva prišla v mesto, je bil že mrak. Prižigali so luči, visoke hiše so skrivnostno rastle v temo, umazana reka je šumela mimo, ljudje so nekam hiteli, neznano nekam... To je novi svet? Neizčrpen v svoji raznoličnosti in zanimivosti, silen in omoten!

II.

Ta vtis je izginjal le polagoma. Še dolgo sem čutil omotičnost v sebi, drgetanje srca ob slednji novi predstavi, ob slednji novi misli. Stal bi bil, gledal in vpraševal.

Ni bilo časa. Očetu se je mudilo. Poiskala sva prodajalno takoj zvečer, brez namena, da bi vstopila. Velike črne črke so kričale nad njo. Hiša je stala na vogalu, nizka, z malimi okni, tesnimi in temnimi prostori in mrkim izrazom.

Oče je meril hišo z izprašujočim pogledom, kot bi hotel iz rjavih zidov in sivih oknic zvedeti vse, kar mu je treba vedeti in česar mu ne pove nihče.

Na pragu se je prikazal gospod, gologlav, visok, z velikimi brki, ki jih je vihal neprestano in pri tem gledal hudo s sivimi očmi; na ustnah mu je sedel zaničljiv izraz. Z očetom sva se umaknila okrog ogla in se potem odstranila.

»Morda niso slabi ljudje,« je dejal oče. Jaz nisem rekel ničesar. Večerjala sva v gostilni, molila in se ulegla spat. Jaz nisem mogel zaspati, silno dolgo ne.

Drugo jutro sva šla v cerkev. Mesto se je prebujalo, začenjalo šumeti in se pretakati iz enega konca v drugega, neprestano, neprestano. Vsa cerkev je bila mračna in je silila k tlom. Oče je pokleknil, jaz sem se spustil na kolena poleg njega, prebiral z očmi številne arabeske na stropu.

Čez nekaj časa sem pogledal očeta. Nikdar do tedaj v svojem življenju nisem tako čutil kot takrat v mističnem mraku cerkve. »Zakaj kleči oče tako upognjen, tako vdan?« sem se vprašal. »Zakaj upira oči naravnost v tabernakelj in premika ustnice? Oči ima vlažne, mile, upanja polne in proseče. Ali nima sivih las nad sencí, trdih rok s sključenimi prsti? Peha se in trudi, ponoči in podnevi... Zdaj je prišel, da mi pripravi kruh, in — ali zame molí?«

»Ali bi ne moral sam moliti, sam skrbeti? Hočem, da, hočem vse.« Moj oče mi je bil ta trenutek tako ljub, da bi ga bil objel, pritisnil nase. Pobožale so ga moje oči in zdi se mi, da ni bila še nikdar tako goreča moja molitev kot tisti hip, tako rastoča iz srca.

Stopila sva v prodajalno, kjer je prodajal učenec, ki je bil za par let starejši in večji kot jaz, okroglega obraza in zagorelo rjave polti, zelenkastih oči, gledajočih prikrito v svet. Kretenj je bil neprisiljenih, govoril je naglo.

»Ali ni gospoda tu?« je vprašal oče.

»Ne,« je dejal učenec, ki mu je bilo ime Jožef, kot je povedal pozneje in so mu dejali Josi, kar je še pristavil in naju gledal začuden. »Pride kmalu. Počakajta!«

Oče mu je razložil v pretrganih stavkih, po kaj sva prišla. Josi se je začudil, razprl oči in nasmehnil. Oče je dejal: »V časopisih smo brali, da rabite, pa sem ga pripeljal.«

Josi je pokimal in naju gledal, predvsem mene, vprašal o tem in onem, celo lepo se mi je nasmehnil. Jaz sem zrl po prodajalnici — vse mi je bilo novo.

V tem sta prišla gospod in gospa. Gospod je bil isti kot prejšnji dan, velik in močan, čemernege, nezaupljivega obraza, ki se mu je med razgovorom razjasnil za spoznanje. Gospa je bila rdečelasa, pegastih lic, neprijetnih modrih oči; govorila je z otroško radoznalostjo in odkritostjo; gospodov govor je bil premišljen, pretiravajoč, nekoliko bahaški.

Izpraševali so vse, moj oče je odgovarjal dosledno in odkrito, pokazal je moje

šolsko spričevalo. Bili so zadovoljni; gospod se je celo pomenljivo obrnil do Josija, ki je pogledal v pult. Radi nemščine, so rekli, da ni važno, da je glavno računstvo in — poštenost ter pridnost. To je očeta malo poparilo.

»Da, poštenost!« je dejala gospa.

Bilo mi je neljubo. »Kaj vedno govore o tem?« Zmenili so se za tri leta in pol. Jaz se nisem zmenil za to, samo prikimal sem. Vendar so se mi pozneje zdela dolga ta leta že naprej. »Ali ne postane človek prej zrel, vreden plačila?«

»Sicer mu bo dobro. Težkega dela ne bo imel. Hrano imamo izborna. Maslenega kruha do volje,« je vihal gospod košate brke.

»Da bi črnege ne manjkalo!« je menil oče.

»Belega, Vam pravim,« je dejal gospod. »Ob nedeljah ga popeljem s seboj na izprehod v krasno okolico.«

Moj oče je pokimal.

Podstrešna sobica je bila prostorna, obrnjena na trg, z veliko pečjo v kotu. V drugem kotu postelja, zraven mizica, na tleh kovčeg. Poseben duh je imel ta prostor.

»Ta krasna soba je njuno stanovanje. Čediti jo bosta morala. A da povem: gospodar sem jaz! Dober človek, a slušati me je treba. Oni falot spodaj — Josi — ne uboga, trmast je.« — —

Z očetom sva kupila moder predpasnik in kapico. Na kolodvoru mi je dejal z odvažnim glasom:

»Morda ne bo vse prav. Ampak ubogaj gospoda. Slabega nikar ne ubogaj, če ti bo oni kaj dejal. Glavno pa je: na molitev ne pozabi! To je najglavnejše.«

Več nisem slišal. Vse se je pijano zgibalo mimo oči, očetov glas, solza v očesu, njegova roka se je tresla. Še iz vagona se mi je smejal, smejal se je, ko se je premaknil vlak — jaz sem stal in gledal — ostal sem sam, sam... stal sem dolgo potem na mestu, kot bi ne vedel kaj početi.

»Ali se je oče odpeljal?«

»Da,« sem pokimal gospé.

»Ali sta kaj jokala?«

»Ne,« sem dejal skoraj tiho. »Ali me vidi v srce?« sem strepetal. Nato sem oblekel predpasnik in pričel se je pouk.

Prvo, kar sem se naučil, je bilo, napraviti iz kosa papirja zavojček za bonbone. »Tako primi papir, s palcem zgoraj pri desnici, pri levici prste zgoraj; zavij rob, zasukni... ah, še ne znaš!«

Bil sem ves rdeč — sram me je bilo. Dali so mi metlo in škropilnico, cunjo za prah. Oči neprestano nad menoj. Bilo mi je neljubo, neprestana zadrega, ki me je zmedla, da je vse šumelo v glavi in nisem vedel, kaj delam. »Tam pod vago so smeti, ob pultu! Prah na steklenici! Na škatli! No, no!«

Josiju sem bil odkrit, postala sva vdana prijatelja in lahko mi je bilo pri srcu. Tudi Josi ni čutil tiste zadrege kot spočetka. Čez par dni, ko sva bila sama v prodajalni, je prelomil kos čokolade, del polovico sam v usta, polovico pa je ponudil meni.

»Ne smem,« sem dejal.

»Zakaj ne?« je dejal pridružno in se ozrl iz neznanega vzroka. »Radi tega... no, vzemi!«

»Ne,« sem se umaknil.

Josi je del še ostali kos v usta in zrl zamišljen skozi vrata na trg. Meni je bilo čudno. Radi tega je užaljen? Dajal mi je kratke odgovore kot iz globoke zamišljenosti. Šel sem od njega in se stisnil v kot...

Ko sva po večerji prišla v sobo, je zagnal kapo v kot in se pričel smejeti. Jaz sem strmел.

»Ali so pri vas vsi ljudje taki?«

»Kakšni?«

»Takšni,« je dejal.

Nisem vedel, »kakšni«. »Zakaj se tako smeje. Kaj je smešnega na meni?« Jaz nisem mogel razrešiti, jaz nisem vedel ničesar, kot da je samotna ura in da sem sam s svojim srcem. Zbal sem se ga, ko se je dvignil in se bližal meni.

»Bodiva prijatelja!« sem ga poprosil.

Obstal je in me gledal, kot bi ne vedel kaj storiti. »Kaj ti pa hočem?« je dejal nazadnje položitaje. »Samo glej, kaj boš govoril proti gospodu, da ne boš...«

»Saj... saj nimam kaj.«

»Ti si tepec! Nikar ne misli, da gospod govori resnico. O maslenem kruhu in o izletih je lagal. Gospa je boljša, a ni med.«

Molčal sem. Josi je mešal med šolskimi zvezki, raztresenimi po mizi.

»Ali imaš katero knjigo?«

»Računico.«

»Ne, povest ali zgodovino za branje,« sem dejal.

»Gospod ne pusti brati. Škoda petroleja, zjutraj je človek zaspan; treba se je brigati samo za štacuno, veš.«

Gledal me je prodirajoče. Jaz sem vstal in stopil do okna.

Jasna noč je slonela nad mestom, temen stolp cerkve se je risal na zvezdnato ozadje. Ogromne kope temnih kostanjev so šumele. Redki koraki so peli, iz gostilne nekje je odmeval šum in pesem.

Mislil sem na očeta, na mater, na vse, vse... Le roka, ki se me je dotaknila, me je predramila.

»Spat!«

Stisnil sem se k zidu, čelo čisto na mrzlo steno in sem hotel preudariti vse, pa sem zaspal.

(Dalje.)

J. Mohorov: Prevodi.

Liliencron: Kdo ve kje?

1. V grmade mrtvih trupel žgal
sred trav in razteptanih tal
je žar višin.
Večer. Vihar krvi molči,
nazaj premnogih ni, ki šli
so pred Kolin.
2. Gospodič tudi mladolik,
ki prvi vohal je smodnik,
je tam ostal.
In čim je više prapor pel,
iz rok se smrti ni otel,
je tam ostal.
3. Ob njem molitvenik droban,
ki hranil ga je noč in dan
za pas skrbno,
je neki grenadir pobral
raz blatnih, raztepenih tal
in za slovo
4. Očetu staremu domov
prinesel zadnji je pozdrav
ta iz vojské.
In starec vpisal je solzan:
»Kolin. Moj sin tam pokopan
kdo ve, kje?«
5. Pa kdor je tožne stihe vil,
in ki jih bereš, še si čil
in zdrav, bogve!
Pa pride prav gotovo dan,
ko jaz, ko ti boš pokopan
kje, kdo ve? — — —

Lenau: Trije.

Konjiki trije iz vojské
čez bojno jašejo polje.	In tožni zrejo si v oči
in drug drugovoma veli:
Iz težkih kri jim vreje ran,
da čuti vročo, konj jo, vran —	»Cvetè najslajša mi nevest,
in jaz umirat grem, nezvest.«
Od sedel kaplja, uzde, glej!
in mije peno, prah na njej.	»Umirati mi bo že skor,
in imam polje, log in dvor.«
In rahlo konji jih neso,
da kri ne vreje prehudó.	»»Vse kar imam, je v svet oko,
umreti vendar ni lepo!««
In drug objel je druga, glej!
in jašejo naprej, naprej...	Na zadnji poti vrh neba
kraguljev troje jih spremljá.
Hrešče, delijo pod seboj
si plen: »Ta tvoj, ta tvoj, ta moj!«	

Gustav Falke: Ura groze.

Tam Noč poseda kraj poti,
in poleg Smrt s Snom stoji.
To je šepetanja, zaupnosti zgolj.
Za gozdom veter se zbudi,
besede tajne pol vlovi
in plašen odveje prek žalostnih polj... | V močadi siva postava čepi,
sivih stara sto je let:
ena žena, ena veščica, zloben duh.
Ob ognju ima kotel in kuha in cvrè
otroka, krastačo, mrakov biljè,
izmeček, izbruh. |
|---|---|

Zelena zvezda visi nad vasjo,
je kakor zlobno, hudo oko.
A tam zadaj nebá škrlät gori,
in čuj! Kaj je to? Zdaj ura stoji!...
— Morda pa bi vendar molit šli!
Potrebni smo molitve vsi...

Prof. Fr. Pengov: Med različnimi stanovi.

Pridelovalci žita in sočivja.

Najvažnejše hranilo omikanih narodov, dà, simbol hrane sploh, je k r u h. Bolj nego kdaj vemo danes, kaj pomeni prošnja: Daj nam danes naš vsakdanji kruh! V mirnem času potrebuje vsak prebivalec Avstrije (brez Ogrske) poprečno za 40 K kruha na leto (vojak pojé za 48 K komisa, prisilni delavec za 36 K, navadni delavec za 60 do 72 K, mestni otrok, ki pojé na dan po dve žemlji, za 15 K na leto). V naši državni polovici se torej použije na leto za nad 800 milijonov kron kruha.

Bili so časi, ni davno tega, ko se meščan ni zmenil za žitno bil na njivi, ne ločil pšenice od rži in ječmena, ko je mestni delavec jél le rumene pogače iz enojne ali celo dvojne ničice (00), in je berač zaničljivo metal proč kose belega kruha, zahtevajoč vbogajme le belega denarja — za pijačo. Kolo se je zaobrnilo, zapihala je nemila burja, in visoka gospoda, ki ni študirala praktične botanike, se je naenkrat zavedla, da pridelujejo kmetje celo ajdo in proso, da je redilna tudi pirnica in bodeča kopriva. In visok dostojanstvenik, ki je vedel doslej o ovsu samo to, da je dobra krma za žrebce, in o ječmenu samo to, da je surovina za pivo (mengoško, plzensko, bavarsko in druga), je kot strokovnjak v aprovizacijski komisiji celo obžaloval, zakaj naši kmetje ne pridelujejo več zdroba (gresa). Velika je veljava krušnega žita, zato pa čast Bogu, ki nam je dal krušne rastline!

Kako velikanski je njihov narodno-gospodarski pomen! Saj se hranijo štiri petine vsega človeštva z žiti. Kraljica med vsemi pa je po dobroti in po množini porabe — p š e n i c a, zlasti v naši Avstriji. Za njo pride turščica, rž, ječmen in oves. Na 1 hektaru pridelavamo danes po 20 do 30 hl pšenice ali rži, po 26 do 32 hl ovsu, po 20 do 30 hl ječmena, naši predniki pred 100 leti so poznali komaj četrtino do tretjino

tega pridelka. Ogrska, Rumunija, Rusija, Amerika pridelajo mnogo več žita nego ga potrebujejo same, druge dežele ga morajo uvažati.

Seveda imajo žita svoje meje proti mrzlemu severu, katerih ne morejo prekoračiti. V Evropi sejemo žito še do 70°, v Sibiriji do 60°, v Kamčatki do 50°, v zapadni severni Ameriki do 57°, v vzhodnem delu ameriškega severa do 52° severne širine. Najbolj razširjen po zemlji je j e č m e n ; najdeš ga pri prezebajočem Laponcu kakor na visokih planinah ob ekvatorju. Vendar se ga pridelava med peterimi glavnimi žiti najmanj. Najbogatejšo svetovno žetev dá pšenica, za njo kuzuza, potem oves in rž.

Veš, da ne sejejo po vseh deželah istih žitnih vrst; vprašaj, zakaj ne?

Pšenica terja zase milo podnebje, pa dobro, debelo zemljo; rž je že skromnejša, zato je ona glavna žitnica nemškega cesarstva; najbolj zadovoljna z vsem pa sta ječmen in oves. Pridelovanje žitnih vrst je torej odvisno od podnebja in zemlje.

Odtod ti bo tudi jasno, zakaj da peko različni narodi svoj kruh iz tako različnih žit. Pri nas imamo v časih, ki si jih tako želimo nazaj, mehko p š e n i č n o pogačo in čudovito dunajsko žemljico (kajzerico); tudi Angleži, Francozi, Ogrji in Rumuni, prebivalci ob Sredozemskem in Črnem morju, v Čili in Zedinjenih državah v Ameriki imajo približno naš okus, četudi gre v nekaterih krajih tudi koruzni kruh v slast. Nemec, Belgijec, Holanec, Danec, Šved in severni Rus so veseli r ž e n e, z janežem potresene štruce. J e č m e n o v kruh, ki je sicer redilen, pa močno raskav, otepavajo na Škotskem, Irskem, Norveškem, Laponskem in v Sibiriji, o v s e n e g a pa tolče Škot, Škandinavec in ubogi slovaški piskrovezec na visoki, mili Tatri.

Glavno žito vsake dežele je hkrati njena krušna rastlina in se kot tako imenuje »žito«; pri Čehu n. pr. pomeni beseda »žito« našo rž, ki je pridelava več nego

drugega »obilí« (žita v širšem pomenu). Nemcu pomeni besedica »Korn« ne le žito sploh kakor »Getreide«, ampak še posebej rž.

Pa nismo filologi, to je prijatelji same besede, ampak v podobnem položaju kakor je bil nekoč grofič, ki je bil vaju jesti le potičice

iz rumene pšeničice,
na sladkem mleku mešane,
vse s cukrčkom potresene,

pa je šel na lov v gore brez potrebnega brašna; zateči se je moral h kmetiču, ki mu je postregel z malico trdega ovsenjaka — in kako mu je šel v slast! Pojdimo iz tega nadušljivega vojnege ozračja venkaj v zračne, povečini nevtralne severne dežele in oglejmo si, kakšne vrste kruha imajo tamkaj ljudje na mizi, kakšno obliko ima in okus, iz česa je sestavljen. Potovanje nam utegne biti v nemajhno tolažbo, ker se bomo prepričali, da ni nič novega pod solncem, da se ponavljajo naše izredne vojne razmere marsikje normalno, leto za letom.

Že na Danskem in Norveškem je način peke in krušna zmes za nas vedno bolj tuja. Laponska kmetica zgnete svoje testo iz ovsenega zdroba, iz jelkovega in smrekovega lubja, ki ga po možnosti drobno zmelje in napravi ploščate pogače, kot debele deske. Na severnem Švedskem peko revnejši sloji sploh samo dvakrat na leto in nagromadijo hlebe v shrambi; sestavljeni so iz ječmena in ovsa. V samotni Islandiji je lišaj, ki raste po skalovju, posušen in zmlet kot primes h kruhu in drugim jedilom, velikega pomena. Sibirec in severni Kitajec čislata ajdov kruh, Kamčadalec pa ne čuti nobenih neprijetnosti v drobovju, ko gloda maso, sestavljeno na pol iz moke, na pol pa iz zdrobljene brezove in jelkove skorje.

Drugačne navade imajo prebivalci južnih dežel. Lah meša med navadno žito moko iz rdečega kostanja, Perzijan prideva žitu riževe moke in mleka. V Egiptu, Arabiji in Mali Aziji daje dura (vrsta prosa) glavno snov za kruh. Japoncu in Kitajcu je riž vsakdanji kruh.

Venezuela, republika v srednji Ameriki, ima, četudi majhna, kar tri vrste kruha. Belo pecivo uvaža iz sosednjih Zedinjenih držav, a to je le luksuz, ki si ga privoščijo le »gorenjih desetisoč« (če je sploh tam toliko ljudi te baže). Vojaki venezuelske ljudovlade si krajšajo življenje s komisom, ki ga zmerjajo z imenom arapas. Izdelujejo ga iz koruzne moke, svinjske masti in vode, jajčaste pogače pa prepuščajo kar ljubemu solncu, da jih izgori, kakor najbolje vé in zna; gotovo so se učili pri afriškem noju ali južnoameriškem kajmanu (krokodilu), ki tudi prepuščata deloma zlatemu solncu valitev svojih jajec. Ker pa solnce ne premore drugega, kakor da presuši zunanjo skorjo, ostane notranjščina te pekovske umetnine lepka kot lim, in želodec, ki je količkaj civiliziran, se pod tako vsebino v trenutku postavi na glavo. Tudi tretja vrsta venezuelskega kruha, zvana pisang, zaostaja daleč za vsem onim, kar poznamo v Evropi pod imenom kruh.

Venezuela uživa že dolga, dolga stoletja take krušne spake in obstoji, zato bi utegnili sklepati, da tudi nas vkljub posebni vrsti kruha, ki ga nam je prinesla vojska kot »krušne nakaznice«, še vendar ne bo konec.

Pa ne samo za narodno gospodarstvo, tudi za kulturni napredek človeštva sploh je pridelovanje žita odločilnega pomena.

Prvotni človek je bil lovec, brez stano vitnega bivališča; sam zase, brez družbe se je potikal za zverjadjo, hlepeč po krvi in moriji. Kot poznejši nomad ali pastir je že hodil s prenesljivim šatorom za čredo goved in ovac od stepe do stepe. A tudi on je bil še brezdomovinec, len in prepirljiv; ogibal se je svojih vrstnikov.

Polagoma pa je spoznal človek redilno vrednost travnih plodov; zbiral je plodiče domačih trav in jih sejal. Tako je začel polagoma splošno pridelovati najboljše vrste trav po vsej zemlji. Setev in žetev pa sta ovirali njegovo potovanje, obdelano polje je priklenilo njegovo oko in srce na rodno grudo. Sklenil je z materino zemljo večno zavezo in prenesljivi njegov šator se je iz-

premenil v trdno, mirno kočo. Poljedelstvo je šele usililo človeku krasni dar »stalnega doma«.

Požeto polje je bilo treba iznova preorati in obdelati. Če bi ga bil lastnik zapustil, bi bil naletel drugod na nove težave in bi bil moral čakati na pozno plačilo. Kmet ni mogel zapustiti svojega polja tako kakor nomad popasene livade. Poljedelstvo je šele prisililo človeka k pridnemu delu.

Zemlja, v katero je vtaknil človek moč svojega življenja, mu je postala mila in draga; mladost njegovih otrok je bila vsa pretekana s slikami iz njegovih poljan in dobav. Poljedelstvo je stkalo predragoceno vez med človekom in božjo zemljo, ljubezen do domovine se je oglasila v njegovem srcu.

Obdelano polje je prerediti mnogo več ljudi nego pašnik in gozd. Zato so se jeli naseljevati ljudje vedno bližje drug drugemu. Poljedelstvo je privedlo človeka do praktične družabnosti, za kakršno je ustvarjen.

Prej so se nomadi in lovci mnogokrat prepirali zavoljo pašnih in lovskih pravic; celo med pobožnim Lotom in stricem mu Abrahamom je prišlo do spora. Zdaj pa je obveljalo geslo goriškega slavca Gregorčiča: »Za vse je svet dovolj bogat...« S poljedelstvom se je naselil na zemljo blazen mir, ki ga ni kmet nikoli kalil, razen v najhujšem silobranu (kmetijski upor).

Setev in žetev sta dali človeku povod, da je opazoval stanje in gibanje zvezd. Njegov čut se je obrnil od zemlje kvišku proti nadzemeljskemu. Stari paganski narodi so mislili, da so prišli nekoč bogovi sami iz Olimpa (nebes) na zemljo in naučili njihove prednike kmetijske umetnosti. Zato so častili Egipčani po božje vse, kar je pospeševalo kmetijstvo: bika, ki je oral njivo in mlatil žito, in reko Nil, ki je preplavljala njihove livade s svojo rodovitnostjo. Grki in Rimljani so menili, da jim je prinesla žito v dar boginja Demeter, rimska Ceres.

Tudi pri nas katoličanih ne mine no-

bena žetev, ne da bi se spominjali na zahvalno nedeljo s srčno hvaležnostjo Njega, ki jo je blagoslovil. Poljedelstvo je pripomoglo, da je postal človek bolj religiozen, veren.

Za boj proti roparjem in deročim živalim so se družili sosede med seboj, dočim je delal popreje vsak na svojo pest. Poljedelstvo je naučilo ljudi, da so se jeli med seboj ceniti. Spoštovali so drug drugega last in življenje in čast. Vaščana in meščana ni več strašila noč, saj je bdela nad njima roka pravice. S poljedelstvom so nastale postave v varstvo posameznika in cele družbe.

Da so dobili pridelani poljski sadeži večjo vrednost, jih je bilo treba predelati, žito n. pr. zmleti in speči. Za to je bilo treba posebnega orodja. Prvotno je vsak gospodar opravil sam vsa taka dela, kakor se godi še danes po zapuščenih in samotnih krajih. Ko pa je prebivalstvo naraščalo, so se jeli izcimljati razni stanovi. Nekateri so se priučili umetnosti kladiva in nakovala, drugi je spletal iz slame kobrce (tepihe) in slamnike, tretji je prel ovčjo volno, četrti tkal platno in sukno in šival obleko; ta je klal živino ali strožil kože, oni je šival obutev in pripravo za vprego; eden je postal mlinar, drugi pek; nekateri so sekali v gozdu les za orodje, drugi so kopali rudo za železo. Iz poljedelstva so se polagoma razvile obrti.

Polagoma so se naselili ljudje tudi v nerodovitnih pokrajinah. Voznik je dovažal tjakaj žito, les in rudo. Nastale so ceste, prekopi in železnice in tako je poljedelstvo sčasoma sprelo celo omrežje niti med raznimi stanovi, deželami in ljudstvi. Če je v kaki deželi žetev slabo uspela, je zabranila lakoto druga s svojim izobiljem. Še danes delijo narodi zemlje redilne plodove trav med seboj. Koliko kruha pojemo v normalnih časih pri nas iz banaške, ruske, rumunske, ameriške pšenice! Opoldne pa pride na mizo rižot iz daljne Indije ali celo s Kitajskega. Merkur (trgovca) je sinček Cererin (kmetijske matere), trgovina se je porodila iz kmetijstva.

Kmetje, obrtniki, trgovci so stanovali drugi poleg drugega. Hiša se je naslonila v zaupni slogi ob hišo, nastala so mesta, trgi in prijazna kmetiška sela. Iz poljedelstva se je razvilo občinsko življenje. Polagoma so se združili ljudje trajno v velike družbe; poljedelstvo je dalo podlago državam...

Vkljub neprecenljivemu pomenu kmetiškega stanu za človeštvo in njegovo blaginjo pa je bilo vendar opazati zadnja desetletja globoko zaničevanje kmeta pri meščanu in delavstvu. Ne samo mladoletni otroci, tudi omikana gospa je posnemala hunsko kavalirijo in mandrala brez rdečice po zlatem klasju za šopkom malovrednega maka in plavic, mestni lovec je gonil v lepih dopoldanjih urah sedmega dneva v tednu svojo pasjad po dozorevajočih njivah in uničeval brez vesti njihov blagoslov za mali oblizek razvajenega golta; svet je bil pijan belega kruha. Duh, ki vlada nad svetom, je dolgo gledal in molčal, slednjič pa je pri-pustil, da se je obnovila tudi za nas pravljica bratov Grimmov:

»Pred davnim časom, ko je še Bog sam hodil po zemlji, je bila rodovitnost te zemlje mnogo večja, nego je danes. Tedaj klas ni rodil po 50—60 zrn, ampak po 400—500. Žitna bilka je bila od vrha do tal kar posuta z zrnjem: kakor bilka tako dolg je bil tudi klas. Pa ljudje so že taki: če imajo preveč, se ne zmenijo več za blagoslov, ki prihaja od Boga; brezbožni postanejo in lahko-mišljeni.

Nekega dne gre žena mimo pšeničnega polja. Otrok, ki je skakljal poleg nje, pade v lužo. Žena izpuli pest najlepše pšenice in osnaži z njo otrokovo obleko. Ko Gospod, ki je šel ravno mimo, to vidi, se razjezi in reče: »Odslej ne bo nosila bilka nobenega klasja, ljudje niso več vredni nebeških blagrov!«

Ljudje, ki so bili v bližini in videli ta prizor, so se prestrašili, popadali na kolena in goreče prosili, naj pusti vsaj nekoliko klasa še na bilki, če že ne zavoljo njih samih, pa vsaj zavoljo nedolžne kuretine, ki bi morala sicer od gladu poginiti. Gospod, ki je že naprej videl, kako siromaštvo bi

nastalo vsled tega, se jih usmili in usliši prošnjo. Tako je ostal klas, a samo pri vrhu, kot je še dandanes.

Kako je neki prišel človek na to, da je jel pridelovati žito?

Najbolj verjetno je, da so ga opozorile živali, pred vsemi ptice na njegovo redilno vrednost. Na podlagi opazovanja raznih živali je zbiral potem človek seme divjih trav za svoj živež. V ta namen si je izbral najraje take vrste, katerih plod se odlikuje ali po svoji velikosti (pšenica, koruza, riž, ječmen, rž, oves), ali pa po velikem številu (proso). Mnenje, da so bile divje trave prvotne hraniteljice človekove, je toliko bolj opravičeno, ker imamo še danes manj omikana ljudstva, ki nabirajo plodove divjih trav za svoj živež.

Indijanci severne Amerike še vedno nabirajo seme divjega riža (*Zizania*) in tudi v črnem Sudanu, v Astraliji in Indiji najdeš še podobne običaje: nabirajo namreč on-dotna ljudstva seme divje rastočega pikčastega riža (*Oryza punctata*), dveh vrst prosa (*Panicum decompositum* in *distichum*) ter neke vrste bambusa ali indijskega trsta (*Melocanna bambusoides*). V severovzhodni Nemčiji in sosednjih delih kraljevine Poljske so še pred nedavnim časom nabirali za kašo seme od sladke trave (*Glyceria fluitans*), na Švedskem pa do srede 18. stoletja seme divjega ovsa (*Avena fatua*) za kruh.

Če so bile živalce naše prve učiteljice v poljedelstvu, morajo razumeti ta posel tudi same in ga izvrševati. In taka je tudi. Silno primitivno je poljedelstvo pri pti-cah, ki »ne sejejo in ne žanjejo in ne spravljajo v žitnice« in vendar jih nebeški oče živi.

Bolj dalekoviden poljedelec pa je hrček, ki živi po severni Evropi od Rena pa do Sibiriije. V jeseni, ko brije mrzel veter preko pustih strnišč, opazaš na Saksanskem in v Turingiji povsod dovolj majhnih prstenih gričkov, ki ti izdajajo hrčkovo palačo. Ta ni zidana brez umetnosti. Ima posebno hištrno, ki je obenem spalnica in leži vsaj 1—2 metra globoko v

zemlji. Ne daleč odtod pa je kašča, shramba za žito in druge pridelke. Med obema je seveda pripraven hodnik. Hrčkov kabinet (stanovanje) je z gornjim svetom v zvezi največkrat po dveh tunelih; prvi je navpičen kot tvorniški dimnik, to je vhod; drugi pa, po katerem hodi na izprehod, pa je poševen. Vse stanovanje hrčkovo je silno snažno; mož vé, da je snaga polovica življenja. Celo stene žitnice so tapecirane z žitnim listjem tako skrbno in spretno, da ne more noben prah ali pesek onečistiti zlatega zrnja. Kakšna nesnaga pa vlada v marsikaki mestni pekarni!

Ko začne poleti žito rumeneti, tedaj je za našega poljedelca čas žetve. S sprednjima šapicama pripogiba visoke žitne bilke in odstriže, kot bi trenil, klas od nje. Nato se usede prav po domače na zadnji bedri in oklesti s prednjima nogama in glodalskimi zobmi klas. Da ne izgublja s transportom preveč časa, si natlači z zrnjem ustni mošnjici, ki ju nosi kot kožnati vreči ob obeh čeljustih. Ker se dasta mošnjici raztegniti, spravi v vsako po celo perišče zrnja. Zato pa tudi zaseže pri kmetih hrček vsako leto do 50 kg žita. Ker ljubi izpremembo pri kosilu, se preskrbi tudi z grahom, fižolom, sadjem, travo, zeljem in raznim korenjem.

Kot sin kmetjskih starišev utegneš morebiti vprašati: Kako pa, da ne prične

zrnje, ki se drži vsled hrčkove slin zlepljeno v kepe, v topli, vlažni zemlji kaliti?

Pojedelec - hrček pozna svojo robo. Spretno odgrizne vsakemu zrnju njegovo konico tam, kjer leži kalček. Potem pa kali, zrnje, če moreš!

Naravoslovec Friderik Ruhle je imel več hrčkov čez zimo v sobi; topline je bilo 1—6° C. Izmenoma so živalce spale pa se zopet zbujale. Kadar so spale, je bilo spanje tako trdno, da jih tudi z vbadanjem v smrček in ustnice ni mogel zbuditi; kadar pa so hrčki bili budni, so bili živahni in so žrli. Le redko so spali nad 24 ur zdržema. Morda se godi zunaj v naravi ravno tako, odtod potreba velikih zalog.

Pa saj se nam naš laži-kmetavs niti predstavil ni natančneje. No, kdor pozna morskega prašička, ima dobršen kos hrčkove osebnosti pred seboj; oba združujeta rada na svojem kožuhu tri glavne barve: rumeno-rjavo, črno in belo. Kakor kunec tako je tudi sorodni mu hrček od sile rodoviten, zato pa tudi grozno škodljiv. L. 1888. so ujeli samo v okolici mesta Ašersleben na Nemškem 97.519 hrčkov, za katere je izplačala pruska vlada 2340 K nagrade.

Pa ne samo v Evropi dela ta glodavec škodo s svojim »pridelovanjem žita«, ampak ima, izvzemši Avstralijo, svoje sorodnike po vsej zemlji, celo na otoku Madagaskar, ki ne pozna drugih glodačev. (Konec.)

Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada.

VI.

(Dalje.)

286. To govori ji in ona gredé proti hiši zakliče
 deklam, ki zberejo skupaj častitljive starke po mestu.
 Sama nato pa napoti u shrambo se lépo dišečo,
 kjer vsakovrstna obleka je spravljena, vsa v vezeninah,
 delo sidonskih ženâ, ki jih sam Aleksándros je božji
 tam iz Sidóna pripeljal, ko širno prejadral je morje,
 spotoma namreč, ko peljal je Heleno, hčer velerodno.
 Hekaba eno izbere in nese kot dar jo Ateni,
 kar jih je bilo, največjo, od vseh po okraskih najlepšo:
 liki bleščala je zvezda in najbolj na dnu je ležala.
 S to se odpravi na pot, z njo starke hitijo številne.

297. Ko pa dospejo v svetišče Atenino v mestu na hribček,
s ključem odklene takoj lepolična Teáno jim vrata,
hčerka Kiséja in žena Antenorja, hrabrega borca;
njo so postavili namreč Trojanci, da služi Ateni.
Glasno zakličejo žene in dvignejo róke k Ateni.
Ona pa vzame sedaj, lepolična Teáno, obleko
ter na kolena nato krasnolase Atene postavi,
k hčerki velikega Zevsa pa moli goreče ter prosi:
»Častna Atena, boginja presveta, ti varhinja mesta!
Sulico vendar kedaj Diomedu prelomi, on sam pa
naj strmoglavi, dodeli, in pade pred Skajskimi vrati!
Kajti radostno potem darovali ti bomo v svetišču
krav enoletnih dvanajst, še nevpreženih, če se usmiliš
mesta, trojanskih ženâ in naših otrok nedorastlih.«
To govori ji proseče, a Palas Atena odkima.
312. Torej tako so molile te k hčerki velikega Zevsa.
Hektor medtem pa hiti k Aleksandrovim krasnim palačam,
ki jih sezidal je sam z možmi, ki sloveli so v Troji
sploh velegrudi med vsemi kot najbolj izvrstni zidarji.
Ti so napravili dvor in sobano za móže in žene
blizu pri Priama hiši in Hektorja v mestu na gričku.
Hektor tedaj bogoljubi tu vstopi s sulico v roki,
dolgo komolcev enajst, in na sulici spredaj se sveti
bronasta ost prikovana, krog zlat pa obroček se vije.
Najde ga v ženski sobani, ko s krasno se bavi opravo,
s ščitom in močnim oklepom, in lok si poskuša zaviti.
Helena zraven sedi argejska med deklami v sredi
ter nakazuje pri tkanju služabnicam dela prekrasna.
Ko pa zapazi to Hektor, ga kara, rekoč sramotilno:
»O zaslepljenost, je prav, da tako si razsrdil se v srcu?
Padajo lju d s t v a , poglej, boreč se ob mestu okoli
in ob zidovju visokem, a bitka in borba za t e b e
vnela okrog se je mesta, ko druge celó bi še kregal,
kogar zagledal bi kje, da popušča od groznega boja.
Vstani, da mesta do tal ne požgejo nam z ognjem žarečim.«
332. Njemu odvrne nato Aleksandros bogovom podobni:
»Hektor, zares po pravici si kregal me, ne po krivici!
Torej zato ti povem, a razumi me in me poslušaj!
Vedi, da ne iz nevolje al jeze mordá na Trojance
v sobi sem leno sedel, le vdati sem hotel se boli.
Zdaj pa z besedo me sladko prepričala moja je žena
ter me prisilila v boj; in mislim, da bode i zame
bolje gotovo tako: ta danes, ta jutri zmaguje.
Dobro, počakaj me zdaj, da oblečem si bojno opravo,
al pa odidi, že pridem in upam, da bom te dohitel.«
342. To govori, ne odvrne pa Hektor mu s čopastim šlemom.
Helena nanj se obrne ter pravi prijazno besedo:
»Dragi mi svak, svak psice pregrozne, začetka nesreče!
O da je onega dne, kakor hitro rodila je mati,
proč me odnesel vihar med vetrom in pišem pogubnim
kam na goró al v valovje móčno šumečega morja,
kjer bi me vzelo valovje poprej, ko se to je zgodilo!
Zdaj pa sevé, ko bogovi to zlo so tako določili,
b o l j š e g a vsaj da moža bi zvala se vendar sproga,
to da bi vedel, kaj graja in kaj je ljudi sramotenje!
Temu pa trdna ní zdaj in ne bode zavest mu nikoli

tudi v prihodnjosti; mislim, zasluženó žel bo plačilo. — Zunaj pa vendar ne stoj, sém stopi, na stol se usedi, svak! Saj tvojim ramà m ta jarem je zlasti naprten, kriva pa psica sem jaz in kriv Aleksandros je tega. Slabo pač nama usodo dodelil je Zevs, da v prihodnjih bova še časih celo v opevanje poznim rodovom.«

359. Hektor pa s čopastim šlemom in velik tako ji odvrne:
 »Ljubiš me, Helena, vidim, a sesti ne véli, ne morem; kajti srce me že vleče nazaj, da pomorem Trojancem. Vsi hrepenijo po meni, da skoraj bi, skoraj se vrnil. Tega prižanaj tedaj in sam se naj tudi podviza, dokler bom znotraj še mesta, da mene gotovo doide. Stopil bom namreč poprej še domov, da obiščem domače, ženo pozdravim predrago in z njo nedorastlega sinčka. Kajti gotovo ne vem, se li vrnem kedaj še k družini, ali premagajo zdaj po rokáh me Ahajcev bogovi.«
369. Hektor pa s čopastim šlemom, ko to naroči ji, odide. Kmalu nato prikoraka do hiše za bivanje vsečne, toda Andrómahe ni beloroke, ne najde je v sobah; kajti z otrokom preljubkim in služkinja z njo lepokrila gori na stolpu stoji, kjer stoka v solzàh in zdihuje. Notri ko Hektor tedaj se ne snide s soprogo brezgrajno, stopi naprej, se postavi na prag ter služabnicam pravi:
 »Čujte, služabnice ve, in povejte mi čisto resnico: Kam je iz sobe odšla beloroka Andromaha vendar? Šla je li k zalvam na dom al k jetrvam mar lepokrili, ali odšla je v svetišče Atenino, kjer lepolase druge Trojanke želé nakloniti boginjo si grozno?«
381. Zdaj pa odvrne nato oskrbnica mu gibčna ter pravi:
 »Hektor, ker strogo veliš, da ti čisto povem naj resnico: šla ni ne k zalvam na dom in k jetrvam ne lepokrili, tudi odšla ni v svetišče Atenino, kjer lepolase druge Trojanke žele nakloniti boginjo si grozno, ampak k visokemu stolpu odšla je, ker namreč je čula, češ da so v stiski Trojanci, v veliki premoči Ahajci. Zdaj do obzidja prišla je gotovo že urnih korakov, kot da je zmešana vsa, in strežnica nese ji sinčka.«
390. To oskrbnica mu pravi in Hektor po istem spet potu vun odhiti iz palače čez lépo sezidane ceste. Mesto pretekkel veliko in k vratom dospel je že Skajskim. Toda ko hoče uprav čez vrata oditi na polje, glej, radodarna soproga mu pride tu v teku naproti, blaga Andromaha, hči velesrčnega Eetiona; to je Eétion knez, ki je bival pod gozdnatim Plakom, v Tebi pod Plakom ležeči, možé vladajoč Kiličane. Hčerko njegovo tedaj ima Hektor z oklepom iz brona. Ona tu snide se z njim, njo hkrati pa služkinja spremlja z detetom, cvetko prenežno, še majčkenim sinčkom, v naročju, Hektorja miljenim ljubčkom in zvezdici lepi podobnim; Hektor ga zval je Skamándrios sam, a Astíanaxs drugi vsi so mu rekli, ker Hektor edini je Ilion branil. Tiho ozre se na dete, smehlaj zaigra mu krog usten. K njemu pa solznih oči zdaj stopi Andromaha blizu, stisne mu roko gorkó ter pravi, rekoč mu besede:
 »Srčnost uniči te tvoja in nič se ne smili, nesrečnež,

ne mladoletni ti sin in jaz ne, soproga nesrečna,
 kmalu pa Hektorja v d o v a ! Če vsi zapodijo se nate,
 koj umore te Ahajci. Za mene pa bolje bi bilo,
 v zemljo da koj se pogreznem, če t e b e zgubim. Saj tolažbe
 druge več zame ne bo, ko usoda zadela bo tebe.
 Samo g o r j é , ko umrl je oče in mati častita.
 Kajti očeta junak nam Ahilevs je božji umoril,
 mesto do tal Kiličanov za bivanje všečno razrušil,
 Tebo z visokimi vrati; umoril je Eetióna,
 ni pa o p r a v e mu v z e l , ker tegà mu ni vest dopustila,
 ampak z orožjem ga vred je umetnim sežgal na grmadi
 ter mu spominek postavil. Okrog zasadile pa breste
 hčerke nato ščitonošca so Zevsa m u , vile pogorske.
 Res je, da bratov doma sem imela še sedem v palači,
 vsi so pa i s t e g a dne preselili se v Hada domovje;
 kajti potolkel je vse brzonogi Ahilevs jih božji
 pri drsonogi govedi in ovcah snežnobleščecih.
 Mater, ki tam kraljevala je v Tebi pod gozdnatim Plakom,
 semkaj privedel sicer je z drugim imetjem ob enem,
 vendar jo spet je odslovil, ko vzel je neštavno rešnino,
 Artemis jo lokostrelka zadene pa v hiši očetni.
 Hektor, glej, ti si mi oče in mati si ti mi častita,
 ti si po rodu mi brat in ti si sprog mi cvetoči:
 prosim, usmili se zdaj in tukaj ostani n a s t o l p u ,
 sinčka ne stori sirote in vdove ne stori iz žene!
 Ljudstvo pa k smokvi postavi, kjer namreč z največjo lahkoto
 v mesto sovražnik prišel in naskočil bi trdno zidovje.
 Trikrat so bili že tam in poskušali vdreti junaki
 v družbi Ajantov obeh in preslavnega Idomeneja,
 v družbi Atreja sinov in pogumnega sina Tideja.
 To jim povedal nekdo je, ki dobro prorokbe razume,
 ali pa lasten pogum jih k temu priganja in sili.«

440. Hektor pa s čopastim šlemom in velik tako ji odvrne:
 »Meni je samemu, žena, pri srcu to vse, a Trojancev
 močno zelo se bojim, bojim se Trojank dolgokrilih,
 ako kot kak bojazljivec umikam se daleč od boja.
 Tudi pogum ne pusti mi, ker taka je moja navada,
 vedno da bodi junak in med prvimi v boju Trojanci,
 slavo veliko hoteč ohraniti očetu in sebi.
 Kajti predobro mi znano u srcu je to-le in duši:
 prišel bo dan, ko uničen nekoč bode Ilion sveti,
 Priamos tudi in ljudstvo bojevnika Priama kralja.
 A ne skrbijo Trojancev me toliko boli prihodnje,
 niti ne Hé kabe same in Priama kneza ne boli,
 niti ne rodnih mi bratov, številnih in vrlih junakov —
 vrgla jih namreč bo v prah pač močna sovražnikov roka —
 kolikor tvoje, ko kdo od Ahajcev z oklepi iz brona
 pelje te solznih oči in dan ti prostosti ugrabi.
 V Argos odideš morda in kot sužnja boš tkala pri stolu
 ter boš nosila vodó iz Meséide al Hipereje,
 močno nevoljna sicer, a pritiskala sila bo huda.
 Marsikateri poreče, ko solznih oči te zagleda:
 „Hektorja žena je to, ki je prvi od vseh bil bojevnik
 konje krotečih Trojancev, ko boj je razsajal krog Troje.“
 To bodo rekli, za tebe pa rana v srce bo to nova,
 ko se oziraš po možu, ki sužnosti dan bi odvrnil.
 Toda umrjem naj prej in zemlje naj kup me zažrne,
 preden še slišim tvoj jôk in zvem, da te vlečejo s silo.«

466. To govori ji in k sinku iztegne bleščeči se Hektor, dete pa k prsim lepó se prepasane strežnice stisne, glasno ihteč od strahú pred dragim pogledom očeta, ker se je zbalo pred bronom in žimnatim čopom čelade, ki ga zagleda, da grozno na vrhu čelade mu kima. Srčno se oče prelubi nasmehne in mati častita. Zdajci pa vzame z glavé bleščeči se Hektor čelado in jo postavi na zemljo, ko v svitu je cela blestela. Dragega sinčka nato poljubi in ziblje na rókah, vzdihne k Zevsu očetu in drugim bogovom ter moli: »Zevs in vi drugi bogovi, storite, da ta-le bo tudi sinček moj dragi kot jaz odličen med vsemi Trojanci, krepek takó korenjak in v Iliju móčnem vladika. Marsikateri naj reče: 'Ta mnogo je boljši kot oče', kadar se vračal bo iz boja. Krvavo naj vzame opravo, ko mu ubit je sovrag, in vesela naj v srcu bo mati.«
482. Torej tako govori in v naročje predrage soproge dene otroka in žena ga vzame na prsi dišeče, solze in smeh na obrazu. Zasmili se možu, ko vidi, lice poboža z rokó ji ter pravi, rekoč ji besede: »Revica moja, nikar se preveč žalostiti mi v srcu! Ni ga, da p r o t i u s o d i poslati bi mogel me v Hades. Toda usodi nikdar še, ti pravim, ni nihče ubežal, bodi gospod ali hlapec, če luč je življenja zagledal. Torej le pojdi domov in brigaj za s v o j e se delo, statve in urno vreteno, ter deklam naštevaj ukaze, naj se poprimejo dela; a b o j b o m o ž é m že na skrbi, meni pa nájbolj od vseh, kar rodil jih je Ilion sveti.«
494. To govori ji ter vzame bleščeči se Hektor čelado žimnato, žena pa draga nato spet domov se napoti. Često nazaj se ozre in utrne se jasna ji solza. Hitro dospela potem je do hiše za bivanje vsečne Hektorja, mož ubijalca. Ko pride pa noter, obilno zbranih služabnic dobi, ki ganila jih vse je do joka. V hiši njegovi nad ž i v i m še Hektorjem te so jokále; kajti tako so dejale, da nič več nazaj se iz boja vrnil ne bo, kó rokám bi in sili Ahajcev utekel.
503. Paris se tudi dolgó obotavljal ni v sobah visokih. Brž ko obleče opravo si slavno in pisano v bronu, naglo čez mesto drevi, na nogé se zanaša preurne. Kakor če konj kak spočit, ki se dobro redil je pri jaslih, uzdo odtrga in teče z udarom kopita po polju, ker je navajen, da v reki lepó žuboreči se koplje, glavo ponosno drži, okoli obeh pa ramení griva visoko vihra; zaveda se svoje krasote, naglo nogé ko nesó do navadnih ga pašnikov konjskih: Paris je hitel tako, sin Priamov, s Pergama doli v svitu orožja bleščeč in odseva kot solnce žareče, lice smeji se veselo in nóge ga nesejo urne. Kmalu nato pa dohitel je Hektorja božjega, brata; hotel uprav je zaviti od tam, kjer govoril je z ženo. Prvi mu pravi nato Aleksandros bogovom podobni: »Res zadržujem te, dragi, četudi zelo se podvizaš, ker se mudim in ne pridem, kot prej si velel, pravočasno.«

520. Hektor pa s čopastim šlemom tako mu odvrne ter pravi:
 »Nihče gotovo, čudak, ki presoja pravično, ne bode
 bojnih preziral ti del, ker zares si močan in pogumen;
 vendar odnehaš pa rad in ne maraš, a meni vsled tega
 žalosti gine srce, ko slišim, da čez te Trojanci
 vsi govore sramotilno, ki vzrok si jim boli premnoge.
 Pojdiva, to poravnava, če Zevs nam kedaj bo naklonil,
 večnim bogovom da v čast, ki prebivajo gori v nebesih,
 vrč si mešalni svobode postavimo notri v palači.«

(Dalje.)

Dr. I. Samsa: Sokrat.

Pravi študij za človeka je — človek. Spoznavanje samega sebe in spoznavanje drugih je magnetna igla, ki kaže tvojemu življenju pravo smer; blagor ti, če se ravnáš po njenem navodilu. Za tvojo srečo je to neprecenljive važnosti. Nič ni tako mikavnega kot pogled v tujo duševnost; tu se ti odpre svet, ki ga sicer poznaš, a vendar še nisi videl takega; tu vidiš pokrajino, ki se ti zdi znana, a vendar še nisi hodil po njej; tu stojiš pred sliko, ki ti nudi znane barve, a teh kontur in tega kolorita in te kompozicije še nisi videl. In prodiraj še tako globoko v tajne globine tuje duše, njenih skrivnosti ne doumeš popolnoma nikoli. Pač pa se boš pri tem študiju raznih osebnosti naučil spoštovati tujo individualnost, odpuščati drugim napake in posebnosti, a svoje obsojati, in vedno bolj boš umeval opravičenost pregovora: »Kdor vse premeri, ne zameri«.

Osebnosti iz davnominulih časov so našemu pogledu težje dostopne nego ljudje naše dobe; zato pa so tudi mikavnejše in zanimivejše nego kak povprečnik našega časa. Ko ga ne bi zanimalo mišljenje in hotenje mož, ki so živeli v davni dobi, govorili drugačen jezik nego mi, drugače se nosili, a vendar bivali pod istim solncem in na isti zemlji kakor mi. — Ker »Mentor« misli, da tudi njegove bralce in čitateljice zanima pisan svet preteklosti in umovnikov, ki so črtali pot njegovemu razvoju, odvarja s tem spisom razstavo portretov znamenitih mož iz stare in nove zgodovine. Ustavimo se danes pred sliko št. 1. in oglej-

mo si moža od temena do podplatov — če jih ima.

1. Sokratovo življenje.

Sokrat (Σωκράτης) je bil rojen l. 469. pred Kr. r. v vasi (δῆμος) Alopeke, ki je bila oddaljena pol ure od Aten, in ki je spadala k zadrugi (φυλή) Antiohis; iz te zadruge je bil tudi pravični Aristid, ki je umrl dve leti po Sokratovem rojstvu. Življenje mu je torej potekalo v najslavnejši dobi grške zgodovine, v dobi, ki se začinja z zmago nad Peržani l. 480. pri Salaminu in l. 479. pri Platejah (πεντηκονταετία 480 do 430). V vojskah s Peržani se je dvignila Grkom zavest narodne vzajemnosti, vzplamtela je ljubezen do svobodne domovine, grška nadarjenost se je začela zavedati svojih zmožnosti, znanost in umetnost sta obhajali triumfe. Sokrat je bil mlajši sodobnik velikih mož, ki so zagotovili za vse veke slavo grškemu imenu. Ko je bil Sokrat rojen, je bil star dramatik Ajshilos 56 let; znameniti pesnik ôd Pindar 53 let; zmagovalec pri Salaminu, Temistokles, 45 let; slavni državnik Perikles, ki je dal tej dobi ime, bogati in darežljivi Kimon in kipar Fidija 30 let; Sofokles, ki je dvignil dramsko umetnost na višek, 27; oče zgodovine, Herodot, 15; tretji glasoviti dramatik, Evripides, 11 let. Sokratov oče Sofroniskos je bil kipar navadne vrste. Vkljub temu, da družina ni živela v presijajnih gmotnih razmerah, je Sokrat kot atenski državljani porabil vsa vzgojna sredstva, ki jih je bilo tedaj grškemu mladeniču v iz-

obrazbo njegovega čilega duha v obilici na razpolago. Posebnih javnih šol takrat tudi v Atenah ni bilo; mladi Grki so se likali in izobražali s privatnim občevanjem z odličnimi izobraženci. O Sokratovih učnih letih vemo malo, brez dvoma se je učil telovadbe in godbe, geometrije in astronomije. Občeval je v starejših letih mnogo s sofistami, ki so se vedoželjni mladini ponujali kot učitelji praktične, življenjske modrosti. Prirejali so za plačilo učne tečaje, v katerih so notranjo plitvost pokrivali z umetno zgovornostjo. Znani sofisti so: Protagoras (480—410), ki je trdil, da je človek merilo vsega (*πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος*); Gorgias iz Leontinov na Siciliji je prišel l. 427. kot poslanec svojega rojstnega mesta v Atene prositi pomoči proti Sirakužanom; pri tej priliki je Atence seznanil z novo govorniško umetnostjo; Hipias iz Elide je trdil, da o vsakem predmetu lahko nepripravljen predava in da zna vse sam napraviti, kar olikan Grk potrebuje; Prodikos z otoka Keos pa je znan po svoji alegoriji »Herakles na razpotju«. V občevanju s takimi možmi si je mladi Sokrat pač razširil obzorje; gotovo pa je tudi kmalu spoznal vso plitvost, površnost in zunanost sofistične šole in izobrazbe, ki so jo ti možje nudili atenski mladini; brez dvoma je kmalu uvidel, da obstoji njihova modrost v spretnem sukanju besed, da je brez klenega zrna, brez resničnih idej, brez zanesljive vsebine. S paznim očesom je motril ta tok svojega časa, kmalu se je uveril o njegovi pogubnosti za нравno in javno življenje in polagoma je začel umevati nalogo, ki mu jo po njegovem trdnem prepričanju nalaga nebo samo. Bil je trdno prepričan, da je njegova prva in najvažnejša naloga, skrbeti za svojo lastno нравno vzgojo, poglobiti нравnost, dvigniti jo do višjih, trajnih, neminljivih ciljev in idealov. Hkrati pa si je štel v sveto dolžnost tudi druge ljudi neprestano navajati k temu.¹ V začetku

peloponeške vojne (430) je imel Sokrat to življenjsko nalogo jasno načrtano pred seboj in to svojo nalogo je izvrševal neumorno do svoje smrti; od takrat dalje se zbirajo nadarjeni mladeniči okoli njega, da se nauče pravega mišljenja in življenja.¹

Vse svoje življenje je Sokrat uravnal primerno svoji nalogi. Njegova žena Ksan-tipa, ki je že pri starih prišla v pregovor kot neznosna sitnica, ni bila ravno hudobna, pač pa klepetava ženska vsakdanjega obzorja. Mož, ki je ves dan hodil po ulicah in trgih in ki se ni brigal za gospodarstvo in domače življenje, je pač marsikak večer imel priliko občudovati zgornost svoje boljše polovice; a to ga v njegovem filozofskem poklicu ni motilo. Za gospodarstvo in bogastvo se ni brigal. Alkibiad pravi,² da ga je teže raniti z zlatom, kakor pred Trojo velikana Ajanta z železom. Njegova skromnost in preprostost je splošno znana. Njegovo načelo je bilo: Ničesar potrebovati, je nebesko; čim manj potrebujemo, tem bolj smo podobni bogu.³ Nekoč mu je odličen Atenec tožil, kako drago je življenje v Atenah, koliko stane škrlat, fino vino itd. Sokrat ga pelje v razne prodajalne vpraševati za ceno raznih potrebščin; moka, olive, navadno sukno, vse se je dobilo po nizki ceni. »Vidiš,« pravi Sokrat razkošnemu someščanu, »kako poceni se živi v Atenah.« Bil je vzvišen nad javnim mnenjem in le malo odvisen od vsakdanjih potreb, trd in neizprosno nasproti zahtevam čutnosti; zatajevanje v jedi in pijači in samoodpoved vsake vrste mu je bila vsakdanja hrana. In pri vsem tem ali bolje z a r a d i tega mu je bilo življenje — kakor sam trdi⁴ — prijetnejše in lažje nego komu drugemu. Da, ravno na Sokratu opa-

¹ Tako sta nadarjeni, a strastni Alkibiad in premeteni Kritias že pred začetkom peloponeške vojne hodila k Sokratu v šolo, da postaneta *ἱκανοὶ λέγειν καὶ πράττειν* (Ksen. Mem. I, 2. Platon, Prot. v zač. Symp. 217 A. 219 E.)

² Plato, Symp. 219 E.

³ Ksen. Mem. I 6, 10. ἄγώ δὲ νομίζω, τὸ μὲν μὴ δυνάμει δέσσειν θεὸν εἶναι, τοῦ δὲ ὡς ἀλαχίστου, ἐγγυτέρω τοῦ θεοῦ.

⁴ Ksen. Mem. I, 6, 4. IV, 8, 6.

¹ Plato, Apol. 33 C: ἐμοὶ δὲ τοῦτο ... προστάττει ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

zujemo tisto visoko vzvišenost nad trenutnim razpoloženjem, katera označuje ljudi notranje vsebine, umerjenega življenja in trdnih načel. Bil je kakor malokdo popolnoma neodvisen od trenutnega ugodja in neugodja, ker ga ni nikoli vodila begotna sla, ampak trezen razum. Bil je mož izklesane in samorasle duševnosti, kakršnega opisuje naš Gregorčič v »Kupi življenja«:

Kedór je možak,
Strupene se kupe ne brani,
Sladké se nikdar ne vpijáni,
No vedno ostane enak,
In vedno ohrani
Si pôkoj sladák.

Celo svoje življenje je Sokrat vršil veliko nalogo, ki se je glasila: Vzgajaj samega sebe, vzgajaj druge. Ni je bilo zadeve, ki bi jo bil smatral za važnejšo. Aten ni zapustil skoraj nikoli. S politiko se ni ukvarjal; bil je prepričan, da neprimerno večjo uslugo izkaže svoji domovini tisti, ki vzgaja druge za poštene politike, kakor kdor politikuje sam samo zato, ne da bi bil vsestransko izobražen, ker je moderno. Kot državljani pa je vestno izpolnjeval svoje dolžnosti; udeležil se je treh bitk: pri Potideji l. 432. pred Kr., kjer je rešil Alkibiada življenje, pri Deliju l. 424. in pri Amfipoli l. 422. Kadar je ljudska strast, ki so ji sebični demagogi prilivali olja, vzplamtel, takrat je Sokrat gasil plamen z vso odločnostjo in neustrašenostjo.

Sokrat ni nastopal kot nadležen moralni pridigar. Hotel se je z drugimi vred učiti, resnico z drugimi vred iskati in najti. Zato hlastno pograbi, kakor vidimo iz Platonovih dialogov (pogovorov), vsako priliko, ki se mu nudi za pogovor. Dan za dnem, od zore do mraka hodi po atenskih trgih, šetališčih in javnih prostorih, po telovadnicah in delavnicah ter se razgovarja z domačini in tujci, z izobraženci in preprostimi ljudmi. Pogovor se začne z navadnimi opravili, z rokodelstvom, a s čudovito spretnostjo ga zna Sokrat zasukati na moralno stran, ga dvigniti do idejne višine, dati mu trajno, duševno vsebino. Okoli njega se zbira krogi odličnih atenskih mla-

deničev, ki ž njim neprisiljeno, prijateljsko občujejo in se tako od njega uče misliti in živeti. To je tista znana »sokratična metoda« (= način poučevanja) in Sokratova »šola«, ki jo je mogel voditi in ohraniti enotno le mož tako izrazite osebnosti, kakršne je bil Sokrat. Načeloval je tej šoli z vso svojo vedro osebnostjo in čilo duševnostjo do svojega sedemdesetega leta, ko je tudi njegovi šoli zapel »zvon sile«. Po njegovi smrti se je Sokratova šola razcepila v razne filozofske struje. O njegovi tragični usodi pozneje.

2. Sokratov značaj.

Sokratova učenca Ksenofont in Platon, dve najbolj zanesljivi priči Sokratovega življenja, nam slikata svojega učitelja soglasno kot dovršen, vzvišen značaj. V svojih »Spominih o Sokratu« pravi Ksenofont: »Nihče ni na Sokratu videl ali slišal o njem kaj brezbožnega; bil je tako pobožen, da ni ničesar storil, da bi ne bil prej vprašal bogove sveta; tako pravičen, da ni nikogar niti najmanj razžalil; tako je znal samega sebe obvladati, da ni nikdar storil tega, kar ugaja, namesto tega, kar je dobro; tako pameten, da se ni pri presojevanju, kaj je dobro in kaj je slabo, nikoli zmotil;« kratko, »bil je najboljši in najsrečnejši človek, ki si ga moremo misliti.«¹

Tudi Platon imenuje² Sokrata najboljšega, najpreudarnejšega in najpravičnejšega moža. Tudi on občuduje njegovo preprostost, skromnost, njegovo neodvisnost od vsakdanjih potreb in vzvišenost nad čutnostjo. Celó njegovo življenje je bilo posvečeno službi božji (v grškem zmislu), v tej službi je tudi umrl kot žrtev svojega poklica. Življenje tega izrednega moža pa ni černo čudaštvo in odurno samotarstvo, ampak polno veselega humorja, atenske spretnosti in gibčnosti, grške čilosti in živahnosti. Sokrat zna združiti resno umevanje življenja s šaljivo-duhovitim tonom občevanja, on ni godrnjav in zadirčen asket, ki kot Diogen »urbi et orbi« pridiguje iz

¹ Ksen. Mem. I., 1, 11. IV., 8, 11.

² Platon, Phaidon, konec.

soda, ampak, če treba, tudi ljubezniv družabnik atenskega salona. Pri znameniti pojedini, ki jo Platon opisuje, odlična družba (Sokrat, Alkibiades, tragik Agaton, slavni komik Aristofanes i. dr.) med duhovitimi govori pridno pritrkava s kozarci. Tudi Sokrat se ne dá siliti. Vino, četudi z vodo mešano, začne učinkovati; nekateri odidejo, drugi zaspe; Sokrat je še popolnoma svež, s pesnikoma Agatonom in Aristofanom razpravlja o pesništvu in jima dokazuje, da mora biti pravi pesnik enako spreten v pisanju žaloiger in šaloiger. Tako se govori in pije — do jutra. Ko Sokrat opazi, da sta mu tudi Agaton in Aristofanes zaspala, se vzdigne in gre kakor navadno v telovadnico *Λυκείον* (posvečeno Apolonu *Λύκειος*, odtod naš »licej«), kjer se mudi z razgovarjanjem cel dan, zvečer šele se vrne domov. Tega je bil zmožen pač samo Sokrat.¹

Kako pristen Grk je bil Sokrat, dokazuje tudi njegovo prijateljstvo do mladih ljudi, ki ga je imenoval humoristično *Ἐφῶς*, kar je Sokratu le izraz za idealno, duševno harmonijo. Bil je mož globoko vdan veri svojih očetov; udeleževal se je javnih daritev, verjel je, da se v proročiščih in sanjah javlja božji glas. Pokoril se je javni oblasti in postavam, rajši je umrl, nego da bi protipostavno ubežal iz ječe.

A vkljub temu, da je bil Sokrat Grk od nog do glave, je bil vendar hkrati mož čisto svoje vrste. V njegovem značaju je nekaj negrškega, tujega, samoraslega, kar ni moglo vzkliti iz grške zemlje. V Sokratu je nekaj modernega, česar njegovi sodobniki niso mogli drugače označiti, nego z besedo *ἀνομία*: nekaj, kar ni na Grškem doma, imenovali so ga posebneža, čudaka — *θανναστὴ κεφαλὴ*.² Na Sokratu opazamo lastnosti, ki so grškemu narodu popolnoma nasprotni. Zunanost in čutna lepota, ki je bila Grku idealni cilj, je Sokratu brezpomembna stvar; neumorno prodiranje v svoje in drugih hotenje in mišljenje je vsebina

njegovega življenja. Na videz je bil Sokrat človek povprečnega kova, skoraj navaden atenski filister. Njegova zunanost je bila bolj odurna kot vabljiva: z majhno postavbo in nizkim čelom je bil bolj podoben Silenu nego veleumu. Sokrat nima čuta za naravo; na sprehod ne gre, ker se od dreves in pokrajine ne more ničesar učiti.¹ Navdušenja za umetnost² ne pozna. Doma pleše sam, da se razgiblje — kar je za Grka nekaj nečudenega. Na videz prozaičen utilitarist nima za fino zunanjo formo skoraj nikakega razumevanja. Njegovo govorjenje je sitno izpraševanje, suhoparno primerjanje in trezno presojanje. Najraje govori o tovarnih oslih, kovačih, čevljarjih... vedno enako.³

Tak je bil Sokrat v svoji zunanosti, ker je bil popolnoma zatopljen v svojo notranjost. Njegov kritični duh ni nikoli miroval; razmišljal in razglabljal je vse, kar je imelo zanj in za druge etično in moralno vrednost. Vso Sokratovo duševnost je zavzemalo doznavanje etičnih in moralnih vrednot. In pri tem je duševno življenje Sokratovo tako obvladovalo telesnost, da se je včasih zdelo, kakor bi bil neodvisen od časa in prostora. Platon pripoveduje,⁴ da je v taboru pri Potideji stal od enega jutra do drugega nepremično na istem mestu. V njegovi duši se je pač vršil boj za pravo etično vrednost te ali te ideje, dokler ni stala v jasni in gotovi medsebojnosti z ostalo njegovo duševno vsebino pred njim.

Sokratovo duševno življenje se je udeleževalo s toliko jakostjo, da je Sokrat sam govoril o navdihovanju, ki ga dobiva od boga pred vsemi važnimi koraki svojega življenja. Ta notranji božji glas je imenoval *δαίμων*.⁵ Démonično (*δαίμων*) imenuje Grk vse, kar izvira od kake višje, nadčloveške moči. Sokrat sam dela razloček

1 Platon, Phaidros 230. D.

2 Platon, Apol. 22 C.

3 Platon, Symp. 221 E.

4 Symp. 220 C.

5 Platon, Phaidros 242 B; Rep. IV., 496 C; Euthyd. 272 E; Apol. 40.

¹ Platon, Symposion, konec.

² Platon, Symp. 221 C, 215 A, 213 E.

med božjim (*θεῖον*) in demoničnim vplivom (*δαιμόνιον*). Daimónion se javlja Sokratu kot prepoved gotovih dejanj, ki jih je nameraval storiti. Ko pa se Sokrat vpraša, zakaj mu ta notranji glas prepoveduje ta ali oni korak, dobi za odgovor: ker to, kar ti daimónion prepoveduje storiti, škodi tebi ali drugim. Ta daimónion je Sokrat štel v vrsto vedeževanj in prorokovanj, katerih naj se človek poslužuje le takrat, kadar po svojem lastnem razmišljanju ne more priti do zaključka. Sokratov daimónion torej ni isto, kar naša vest, ki se oglasi po dejanju kot sodnik. Daimónion kaže Sokratu pred dejanjem na neuspeh tega dejanja in ga s tem od tega dejanja odvrača; tako daimónion prepoveduje Sokratu pečati se s politiko, pripravljati se na zagovor pred svojimi sodniki. Nikoli pa ne nastopi daimónion s pozitivno zapovedjo. Ta glas sliši Sokrat pogosto tudi pri manj važnih zadevah, tako da celo v šaljivem tonu govori o svojem daimóniju. Sokratov daimónion torej ni nič drugega kakor živahen, pa ne dovolj jasen čut neumestnosti kakega koraka.

Ta nejasna zavest, ki ga je odvrčala od tega in tega dejanja, je imela lahko raz-

ličen izvor: нравni oziri pri kakem dejanju; neprijetne posledice — Sokrat je kaj rad presojal človeška dejanja po uspehu in hasku, ki ga imajo za človeka; ta in oni korak je bil morda sam na sebi dober, a ni soglašal z mišljenjem, ki je bilo Sokratu lastno; čim manj je bila končno Sokratova volja determinirana od stvari same, tem bolj so bili tudi pri Sokratu merodajni tisti zunanji, nepreračunljivi nagibi, ki vplivajo sploh na odločitev svobodne volje. Čim manj pa se je Sokrat zavedal psihologičnega postanka svojih sklepov, tem lažje je pripisoval svoj sklep tujemu, zunanjemu vplivu — daimóniju.

Tako združuje Sokrat v sebi naziranje, ki je bilo do tedaj Grku popolnoma tuje in nerazumljivo; on omalovažuje zunanost, formo in lepoto, ceni pa in vpoštevata to, kar njegovo нравno življenje dviga in krepi. Zato je vse njegovo mišljenje obrnjeno v dušo; sam pri sebi razmotriva in razmišlja vse, kar zadeva etično stran človeškega življenja. Odtod njegova samostojnost v mišljenju in življenju. S tem svojim značjem pa je Sokrat zadal prvi sunek plastični enoti grškega življenja.

(Konec.)

Fr. Kern: Iz dnevnika.

11. septembra 1916.

Križ štrli nad skalno goró,
nad njim so zvezde in mesec — deviško nebó,
pod njim je vstala črna senca, v noč je uprla okó.

Srcé je polno divjih lepot — grozot,
je polno nemirov, pretrepetanih noči,
senc in strahov in napetih pričakovanj,
v vetru šumečih lesov...
je polno viharjev: pobliski topov
in bliski nebeških svodov se zlivajo v eno,
in tuljenje jeklenih žrel, sipajočih smrt in pogin
in grmenje višin se mešata v eno...
in skozi noč gre »húra, húra, húra«
črnih kolon, ki v hrib deró...

Zvezde po stari navadi lepih dni
so vžgane v spominih ugaslih veselj,
v ognju, vanje uprtih vprašujočih oči:

v njih jutranji mrak
ponosne mladosti samotnih sanj,
drznih poletov, smelih pričakovanj,
vdanih si duš poluglasnih šepetanj...

Zvezde — blagoslov čudežnih fantazij —
zdaj strmeče priče stisnjenih pesti,
prežečih bodal, v pohlepu maščevanj žarečih oči
in odprtih ran — — —
in bledih obokanih čel — to je grobov moških dejanj
kot cest cesarskih, po katerih
ljudstva v zlate dni gredó...

Za vasjó se je iztrgal pes z verige¹
v noč in cvili kot da mu gigant
z nogó za tilnikom stoji...

Za goró se ljudje moré,
v smrtni borbi se pletó železne roké,
se koljejo misli in blazno jurišajo:
Kot tiger ti skočim za vrat
in nož ti v srce zasadam — brate...

Prizor s pota.

Črna kolona na cesti,
tropa beguncev ob njej.
Glas v noč — okó je ostrmelo.
»Tilka!« — »Ivo!«...

»Glej — steber ognjen žari v nebó
in se seseda v kup pepela polagoma —
tam te čaka jedna mati — — —«

»Čuješ grom ob Soči
kot bi veter tulil v gozdu neutrgano —
vanj marširamo...«

Brezje, 20. oktobra 1916.

Stopil sem v Tvoj hram
in sem Ti pogledal v oči.
Takó žalostno-ljubó
me zrè Tvoje okó:
»Danes je čisto tvoje srcé,
k meni stezaš roké,
jutri — ves tuj...«

Marija! Čisto je moje srcé
kot tempelj Tvoj,
zvestobo prisegajo moje roké
in moje mlade moči
čakajo Tvojih povelj...

Takó žalostno-ljubó
me zrè Njeno okó...

Marija! Prisegel sem —
in sled mojih besed
bo izbrisala le smrt.
Čez leto dni
spet stopim pred Tvoje oči,
pogledat, če sem posušil solzó...
Marija, je dobro tako?

In stopil sem pred oltar.
Na Njenih licih je vžigal
sladèk smehljaj...
In zgrudil sem se pred Njo.

In ta sladki smehljaj in žar v Njenih očeh
nosim s seboj po vseh potéh...

¹ To je 30'5-centimetrski top.

Dr. Iv. Svetina: Diferencialni in integralni račun.

(Dalje.)

Ako je dana enačba elipse, hiperbole ali parabole v kaki drugi, manj enostavni obliki, lahko z diferenciranjem najdemo enačbo tangente ali normale, ne da bi nam bilo treba za to posebne formule. N. pr.:

Kako se glasi enačba tangente na krivuljo, katere enačba je:

$$3x^2 + 6x - 5y^2 + 20y = 24, \text{ v točki } M(2, y) ?$$

Poiščemo najprej ordinato točke M , ako vstavimo v dani enačbi za $x = 2$.

$$12 + 12 - 5y^2 + 20y = 24$$

$$-5y^2 + 20y = 0$$

$$y^2 - 4y = 0$$

$$y(y - 4) = 0$$

$$y_1 = 0$$

$$y_2 = 4$$

Imamo torej v krivulji dve točki z absciso 2:

$$M_1(2, 0); M_2(2, 4).$$

$$\text{Enačba tangente: } y - y_1 = \frac{dy}{dx}(x - x_1)$$

$$3x^2 + 6x - 5y^2 + 20y = 24$$

$$6xdx + 6dx - 10ydy + 20dy = 0$$

$$3xdx + 3dx - 5ydy + 10dy = 0$$

$$(3x + 3)dx - (5y - 10)dy = 0$$

$$\frac{dy}{dx} = \frac{3x + 3}{5y - 10}$$

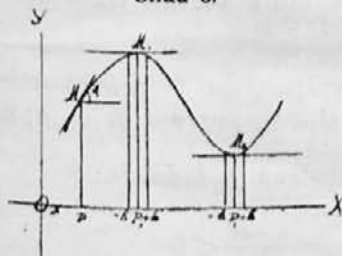
$$\frac{dy_1}{dx_1} = \frac{3 \cdot 2 + 3}{5 \cdot 0 - 10} = -\frac{9}{10}; \quad \frac{dy_2}{dx_2} = \frac{3 \cdot 2 + 3}{5 \cdot 4 - 10} = \frac{9}{10}$$

$$\text{Enačba tangente v točki } M_1: y - 0 = -\frac{9}{10}(x - 2); \quad y = -\frac{9}{10}x + \frac{9}{5};$$

$$\text{Enačba tangente v točki } M_2: y - 4 = \frac{9}{10}(x - 2); \quad y = \frac{9}{10}x + \frac{11}{5}.$$

B. Največja vrednost (maksimum) in najmanjša vrednost (minimum) kake funkcije.

Slika 6.

Krivulja v sliki 6. nam znači funkcijo $y = f(x)$

$$\frac{dy}{dx} = f'(x) = \tan \varphi.$$

V točki M_1 ima $f(x)$ največjo in v točki M_2 najmanjšo vrednost. V obeh točkah je $\tan \varphi$ torej

$$f'(x) = \frac{dy}{dx} = 0.$$

Pogoj za maksimum ali minimum funkcije je torej, da je $\frac{dy}{dx} = f'(x) = 0$. Kdaj je maksimum in kdaj minimum, pove Taylorova vrsta (VII, 3):

$$f(x + h) = f(x) + f'(x)h + \frac{f''(x)}{2!}h^2 + \frac{f'''(x)}{3!}h^3 + \dots$$

Maksimum je, ako je $f(x + h) - f(x) < 0$, naj bo $h +$ ali $-$.

Minimum je, ako je $f(x + h) - f(x) > 0$, naj bo $h +$ ali $-$.

Ako postavimo v Taylorovi vrsti $f'(x) = 0$, kar je prvi pogoj za maksimum ali minimum, ter vrsto zapišemo v obliki

$$f(x+h) - f(x) = \frac{f''(x)}{2!}h^2 + \frac{f'''(x)}{3!}h^3 + \dots,$$

vidimo, da je predznak razlike $f(x+h) - f(x)$ odvisen od $\frac{f''(x)}{2!}h^2$, ker naslednji členi z višjimi potencami neskončno majhne količine h nič ne odločujejo. Ta razlika je torej pozitivna, ako je pozitiven drugi diferencialni kvocient $f''(x)$, in negativna, ako je le-ta negativen; h^2 je namreč vedno pozitiven $(\pm h)^2 > 0$. Pogoji za maksimum in minimum so torej:

za maksimum: 1. pogoj $\frac{dy}{dx} = 0$, 2. pogoj $\frac{d^2y}{dx^2} < 0$;

za minimum: 1. pogoj $\frac{dy}{dx} = 0$, 2. pogoj $\frac{d^2y}{dx^2} > 0$.

Zgledi in naloge: 1. Določi največjo in najmanjšo vrednost funkcije:

$$\begin{aligned} y &= x^3 - 5x^2 + 3x + 11 & 3x^2 - 10x + 3 &= 0 \\ \frac{dy}{dx} &= 3x^2 - 10x + 3 & x^2 - \frac{10}{3}x + 1 &= 0 \\ \frac{d^2y}{dx^2} &= 6x - 10 & x &= \frac{5}{3} \pm \sqrt{\frac{25-9}{9}} = \frac{5}{3} \pm \frac{4}{3} \begin{cases} x_1 = 3 \\ x_2 = \frac{1}{3} \end{cases} \end{aligned}$$

$$\left. \frac{d^2y}{dx^2} = 6x - 10 \right\}_{x=3} = 8 > 0 - \text{maksimum.}$$

$$\left. \frac{d^2y}{dx^2} = 6x - 10 \right\}_{x=\frac{1}{3}} = -8 < 0 - \text{minimum.}$$

$$y_1 = 27 - 45 + 9 + 11 = 2 - \text{minimum}$$

$$y_2 = \frac{1}{27} - \frac{5}{9} + 1 + 11 = \frac{1-15+324}{27} = \frac{310}{27} = 11\frac{2}{3} - \text{maksimum.}$$

2. Kolika je ploščina p največjega pravokotnika, ki se more vrtati trikotniku z osnovnico a in višino v ?

Osnovnico pravokotnika načrtaj na trikotnikovi osnovnici. Ako je pravokotnikova osnovnica x in njegova višina y , tedaj je: $p = xy$; dalje je: $v:(v-y) = a:x$, ali: $vx = av - ay$ in $y = \frac{av - vx}{a}$; ako vstavimo to vrednost za y , tedaj je:

$$p = f(x) = vx - \frac{v}{a}x^2; f'(x) = v - \frac{2v}{a}x; f''(x) = -\frac{2v}{a} < 0$$

$$v - \frac{2v}{a}x = 0; x = \frac{a}{2}; y = \frac{v}{2}; p = \frac{av}{4}.$$

Naloga a): Kateri pravokotnik s ploščino p ima najmanjši obseg? Odgovor: Kvadrat s stranico $\sqrt{p}$.

3. Kolika je prostornina (kubična vsebina) k največjega pokončnega stožca s stranico s ?

Ako je polimer osnovne ploskve največjega stožca = x in njegova višina = v , tedaj je:

$$k = \frac{\pi x^2 v}{3}; v = \sqrt{s^2 - x^2} \text{ in } k = f(x) = \frac{\pi}{3} x^2 \sqrt{s^2 - x^2}.$$

$$f'(x) = \frac{\pi}{3} \left[2x \sqrt{s^2 - x^2} - \frac{2x^3}{2\sqrt{s^2 - x^2}} \right] = 0$$

$$\frac{x^2}{\sqrt{s^2 - x^2}} = 2\sqrt{s^2 - x^2}; x^2 = 2s^2 - 2x^2; 3x^2 = 2s^2; x^2 = \frac{2s^2}{3};$$

$$v = \sqrt{s^2 - \frac{2s^2}{3}} = \sqrt{\frac{s^2}{3}} = \frac{s}{\sqrt{3}} = \frac{s\sqrt{3}}{3}; k = \frac{\pi}{3} \cdot \frac{2s^2}{3} \cdot \frac{s\sqrt{3}}{3} = \frac{2s^3\pi\sqrt{3}}{27}.$$

Da je to prostornina največjega in ne najmanjšega stožca, je iz naloge same razvidno, zakaj polimer osnovne ploskve najmanjšega stožca bi bil $x = 0$ in njegova prostornina bi bila $k = 0$. Slično se lahko sklepa pri mnogih nalogah in tedaj je nepotrebno iskati $f''(x)$.

4. Včrtaj krogli s polimerom r največji pokončni stožec! a): Kolik je kot 2α ob vrhu osjega preseka?

Ako je polimer stožčeve osnovne ploskve ϱ in višina v , je: $k = \frac{\pi \varrho^2 v}{3}$. Ako zvežem središče krogle z enim ogliščem ob osnovnici stožčevega osjega preseka, je obsrediščni kot, ki nastane, = 2α in:

$$\varrho = r \sin 2\alpha = 2r \sin \alpha \cos \alpha, v = r + r \cos 2\alpha = r(1 + \cos 2\alpha) = 2r \cos^2 \alpha;$$

$$k = f(\alpha) = \frac{\pi}{3} \cdot 4r^2 \sin^2 \alpha \cos^2 \alpha \cdot 2r \cos^2 \alpha = \frac{8r^3\pi}{3} \sin^2 \alpha \cos^4 \alpha$$

$$f'(\alpha) = \frac{8r^3\pi}{3} [2\sin \alpha \cos^5 \alpha - 4\cos^3 \alpha \sin^3 \alpha] = 0$$

$$4\cos^3 \alpha \sin^3 \alpha = 2\sin \alpha \cos^5 \alpha$$

$$\sin^2 \alpha = \frac{1}{2} \cos^2 \alpha$$

$$\tan \alpha = \frac{1}{\sqrt{2}}$$

$$\log \tan \alpha = -0.15051_6$$

$$\begin{array}{r} +10 \\ \log \tan \alpha = 9.84948_5 - 10; \end{array} \quad \begin{array}{l} \alpha = 35^\circ 15' 52.5'' \\ 2\alpha = 70^\circ 31' 45'' \end{array}$$

Naloga b): Kolika je prostornina k največjega krogle s polimerom r včrtanega pokončnega stožca?

Ako je polimer stožčeve osnovne ploskve x , je:

$$k = f(x) = \frac{\pi}{3} x^2 (r + \sqrt{r^2 - x^2}) = \frac{32r^3\pi}{81}$$

5. Lepenka ima obliko kvadrata s stranico a ; na vsakem oglu naj se izreže kvadrat s stranico x ; robu naj se potem upognejo, da nastane zgornaj odprta škatlica. Kolik mora biti x , da bo prostornina škatlice največja?

$$k = f(x) = (a - 2x)^2 \cdot x = (a^2 - 4ax + 4x^2) x = a^2 x - 4ax^2 + 4x^3$$

$$f'(x) = a^2 - 8ax + 12x^2 = 0; x^2 - \frac{2}{3}ax + \frac{a^2}{12} = 0$$

$$f''(x) = -8a + 24x \quad x = \frac{a}{3} \pm \sqrt{\frac{a^2}{9} - \frac{a^2}{12}} = \frac{a}{3} \pm \sqrt{\frac{4a^2 - 3a^2}{36}}$$

$$f''\left(\frac{a}{2}\right) = -8a + 12a = 4a > 0; \text{ minimum; } x = \frac{a}{3} \pm \frac{a}{6}$$

$$f''\left(\frac{a}{6}\right) = -8a + 4a = -4a < 0; \text{ maksimum. } x_1 = \frac{a}{2}; x_2 = \frac{a}{6}$$

Stranica vsakega izrezanega kvadrata mora biti $= \frac{a}{6}$;

$$\text{tedaj je } k = \frac{a^3}{6} - \frac{a^3}{9} + \frac{a^3}{54} = \frac{9a^3 - 6a^3 + a^3}{54} = \frac{4a^3}{54} = \frac{2a^3}{27}.$$

Naloga c): Kolik mora biti v prejšnjem zgledu x , ako ima lepenka obliko pravokotnika z osnovnico $a = 40 \text{ cm}$ in višino $b = 25 \text{ cm}$?

Odgovor: $x = 5 \text{ cm}$.

IX.

Integralni račun.

1. **Integralni račun** je obratni račun od diferencialnega. Dan je izvod kake funkcije ali pa njen diferencial, prvotno funkcijo je treba poiskati.

$$y = f(x) = \text{prvotna funkcija};$$

$$\frac{dy}{dx} = f'(x) = \text{izvod};$$

$$dy = f'(x)dx = \text{diferencial};$$

$$y = \int f'(x)dx = f(x) = \text{integral} \dots 1.)$$

Da ni treba izvoda označevati s črto ('), zaznamujemo navadno izvod z $f(x)$ in integral z $F(x)$ ter pišemo:

$$\int f(x)dx = F(x) \dots 2.)$$

Znamenje $\int$ je nastalo iz S , ker je, kakor bomo pozneje videli, določeni integral vsota — »Summa« neskončno mnogo neskončno majhnih količin.

Iz diferenciala iskati integral se pravi diferencial integrirati.

Enačba 1.) ali 2.) je definicija integrala; vendar moramo še nekaj dostaviti. Ako je prvotna funkcija $f(x) + k$, je izvod tudi $f'(x)$; torej je bolj splošna definicija integrala:

$$\int f'(x)dx = f(x) + k \dots 3.)$$

$$\text{ali: } \int f(x)dx = F(x) + k \dots 4.)$$

Enačba 1.) ali 2.) je le poseben slučaj, ako je $k = 0$.

Enačba 3.) ali 4.) nam pove, da moramo vsakemu integralu prišteti neko neizpremenljivo (konstantno) količino k , ki je lahko tudi negativna ali $= 0$. Velikost te količine se iz diferenciala samega ne dá določiti, pač pa v posameznih slučajih izdane naloge. Zaradi te nedoločene stalne količine imenujemo integrale, s katerimi se bomo najprej bavili, nedoločene integrale.

2. **Neizpremenljivo količino izpod integralnega znamenja** lahko postavimo pred integralno znamenje.

$$\int kf(x)dx = k \int f(x)dx.$$

Ako namreč obe strani diferenciramo, dobimo obakrat $kf(x)dx$.

3. **Pravila** (ali formule) **za integriranje** raznih funkcij dobimo, ako obrnemo pravila za diferenciranje. Izvesti hočemo le nekatere, ki se večkrat rabijo:

$$a) y = x^m$$

$$\frac{dy}{dx} = mx^{m-1}$$

$$dy = mx^{m-1} \cdot dx$$

$$y = m \int x^{m-1} dx$$

$$\frac{y}{m} = \int x^{m-1} \cdot dx = \frac{x^m}{m} \dots 1.)$$

Ako postavimo v enačbi 1.) $m - 1 = n$,
tedaj je $m = n + 1$ ter dobimo:

$$I. \int x^n \cdot dx = \frac{x^{n+1}}{n+1} + k.$$

Prvo pravilo: Potenco integriramo, ako potenčni eksponent za enoto povečamo in novo potenco s povečanim eksponentom razdelimo.

$$\text{Zgled: } \int x^3 dx = \frac{x^4}{4} + k.$$

To pravilo velja tudi, ako je n ulomljeno, ali negativno število. Samo takrat ne velja, ako je $n = -1$, ker je tedaj $\frac{x^{n+1}}{n+1} = \frac{x^0}{0} = \frac{1}{0} = \infty$. $\int x^{-1} dx = \int \frac{dx}{x}$ se torej po tem pravilu ne more določiti, ampak se določi drugače, kar pa izpustimo.

Zgledi:

$$\int \sqrt{x} \cdot dx = \int x^{\frac{1}{2}} \cdot dx = \frac{x^{\frac{3}{2}}}{\frac{3}{2}} + k = \frac{2}{3} x \cdot \sqrt{x} + k$$

$$\int \frac{dx}{x^2} = \int x^{-2} dx = \frac{x^{-1}}{-1} + k = -\frac{1}{x} + k$$

$$\int dx = \int x^0 dx = x + k$$

$$b) y = f(x) \pm \varphi(x)$$

$$\frac{dy}{dx} = f'(x) \pm \varphi'(x)$$

$$dy = [f'(x) \pm \varphi'(x)] dx = f'(x) dx \pm \varphi'(x) dx$$

$$II. y = \int [f'(x) \pm \varphi'(x)] dx = \int f'(x) dx \pm \int \varphi'(x) dx.$$

[Ako diferenciram desno ali levo stran enačbe II., dobim: $f'(x) \pm \varphi'(x)$].

Drugo pravilo: Algebrasko vsoto dveh ali več funkcij integriramo, ako integriramo posamezne funkcije ter integrale algebrasko seštejemo.

$$c) y = \sin x$$

$$\frac{dy}{dx} = \cos x$$

$$dy = \cos x \cdot dx$$

$$III. y = \int \cos x \cdot dx = \sin x + k$$

$$y = \cos x$$

$$\frac{dy}{dx} = -\sin x$$

$$dy = -\sin x \cdot dx$$

$$y = -\int \sin x \cdot dx = \cos x$$

$$IV. \int \sin x dx = -\cos x + k.$$

Tretje pravilo: Ako integriramo $\cos x$, dobimo $\sin x$.

Četrto pravilo: Ako integriramo $\sin x$, dobimo $-\cos x$.

$$\text{č)} \quad y = \operatorname{tang} x$$

$$\frac{dy}{dx} = \frac{1}{\cos^2 x}$$

$$dy = \frac{dx}{\cos^2 x}$$

$$\text{V. } y = \int \frac{dx}{\cos^2 x} = \operatorname{tang} x + k$$

$$x = \operatorname{cotang} x$$

$$\frac{dy}{dx} = -\frac{1}{\sin^2 x}$$

$$dy = -\frac{dx}{\sin^2 x}$$

$$y = -\int \frac{dx}{\sin^2 x} = \operatorname{cotang} x$$

$$\text{VI. } \int \frac{dx}{\sin^2 x} = -\operatorname{cotang} x + k.$$

VII. Ako nam je integrirati funkcijo, katere argument je zopet xova funkcija, in se poleg te funkcije kot faktor nahaja izvod argumenta, moremo integral izvršiti, ako postavimo za argument novo neznanko. N. pr.:

$$\text{a)} \quad \int (x^3 + 3)^4 x^2 dx = \frac{1}{3} \int u^4 du = \frac{1}{3} \cdot \frac{u^5}{5} + k = \frac{(x^3 + 3)^5}{15} + k$$

$$x^3 + 3 = u$$

$$3x^2 dx = du$$

$$x^2 dx = \frac{du}{3}$$

$$\text{b)} \quad \int \frac{x dx}{\sqrt{a^2 + x^2}} = \frac{1}{2} \int \frac{du}{\sqrt{u}} = \frac{1}{2} \int u^{-\frac{1}{2}} du = \frac{1}{2} \cdot \frac{u^{\frac{1}{2}}}{\frac{1}{2}} + k = \sqrt{a^2 + x^2} + k.$$

$$a^2 + x^2 = u$$

$$2x dx = du$$

$$x dx = \frac{du}{2}$$

$$\text{c)} \quad \int \cos 2x \cdot dx = \frac{1}{2} \int \cos u \cdot du = \frac{1}{2} \sin u + k = \frac{\sin 2x}{2} + k.$$

$$2x = u$$

$$2 dx = du$$

$$dx = \frac{du}{2}$$

(Dalje.)

Fr. Omerza: Odlomki iz del cerkvenih pisateljev.

Sv. Polikarp.

Kdaj in kje je bil Polikarp rojen, o tem nimamo natančnih podatkov. Umrli je dne 23. februarja leta 155, častimo ga pa že od nekaj 26. januarja. Rojstno leto se da približno določiti iz besed, ki jih je izgovoril pri sodni obravnavi, da namreč služi Kristusu 86 let. Rekel sem približno, ker ne vemo, šteje li leta od svojega roj-

stva ali od dne dalje, ko je prejel krst. Živel je v istem času kot sv. Ignacij, ki mu je pisal tudi pismo na svojem potovanju v Rim. Gotovo je, da je bil poučen v Kristusovi veri in postavljen za škofa v Smirni od apostolov. Irenej, Polikarpov učenec, pravi, da je občeval Polikarp z mnogimi učenci Gospodovimi in zlasti s sv. Janezom, ki ga je posvetil za smirnskega škofa, kakor poroča Tertulian in Hieronim. To se

je moralo zgoditi okrog leta 100, ker je sv. Janez kmalu nato umrl. Irenej živo opisuje delovanje svojega učitelja in njegov nastop v Rimu, kamor je prišel k papežu Anicetu (155—166), da bi se pogovoril z njim zlasti o tem, katerega dne naj se obhaja velika noč. Pri tej priliki se je sešel z glasovitim krivovercem Marcionom, ki ga je samozavestno vprašal: »Ali me poznaš?« Polikarp mu odvrne: »Poznam prvorojenca satanovega.«

A ne samo z besedo in dejanjem, tudi s spisi je razširjal Polikarp evangelij. Irenej omenja več pisem, ki jih je poslal sosednjim cerkvam in nekaterim bratom; toda ohranilo se nam je samo pismo do Filipljanov, ki je važno zaradi tega, ker nam dokazuje, da so Ignacijeva pisma pristna. Filipljani so ga namreč prosili, da naj jim pošlje prepis pisem, ki jih je pisal Ignacij njemu in raznim maloazijskim cerkvam. Ustregel je njihovi prošnji in priložil še svoje pismo, ki je bilo pisano kmalu po smrti Ignacijevi.

O Polikarpu se nam je ohranilo še neko zanimivo delo, namreč njegovi mučeniški akti, katere hočemo v naslednjih številkah »Mentorja« obravnavati. Kristjani mesta Filomelium so namreč pisali v Smirno, da naj jim natančneje poročajo zlasti o smrti škofa Polikarpa. To poročilo je sestavil neki Markus tako izvrstno, da ga je sprejel Evzebij skoro vsega v svojo cerkveno zgodovino.

Ἐγραψαμεν¹ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὰ κατὰ τοὺς μαρτυρήσαντας² καὶ τὸν μακάριον Πολύκαρον, ὅστις ὡσπερ ἐπισφραγίσας διὰ τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ κατέπαυσεν τὸν διωγμὸν. Σχεδὸν γὰρ πάντα τὰ προάγοντα³ ἐγένετο, ἵνα ἡμῖν ὁ κύριος ἄνωθεν ἐπιδείξῃ τὸ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μαρτύριον. Περιέμενε⁴ γάρ, ἵνα παραδοθῇ, ὥς καὶ ὁ κύριος, ἵνα μιμηταὶ καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ γενώμεθα, μὴ μόνον σκοποῦντες τὸ καθ' ἑαυτοῦς⁵ ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ τοὺς πέλας. Ἀγάπης γὰρ ἀληθοῦς καὶ βε-

βαίας ἐστίν, μὴ μόνον ἑαυτὸν θέλειν σῶζεσθαι ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀδελφούς.

Μακάρια μὲν οὖν καὶ γενναῖα τὰ μαρτύρια πάντα τὰ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ γεγονότα. Τὸ γὰρ γενναῖον αὐτῶν καὶ ὑπομονητικόν¹ καὶ φιλοδέσποτον τίς οὐκ ἂν θαυμάσειεν, οἱ μάλιστα μὲν καταξανθέντες, ὥστε μέχοι τῶν ἔσω φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν θεωρεῖσθαι, ὑπέμειναν, ὥς καὶ τοὺς περιεστῶτας ἔλεειν καὶ οὐδύρεσθαι, τοὺς δὲ καὶ εἰς τοσοῦτον γενναιότητος ἔλθειν, ὥστε μήτε γρυῖλαι² μήτε στενάζειν τινὰ αὐτῶν, ἐπιδεικνύμενος ἅπασιν ἡμῖν, ὅτι ἐκείνη τῇ ὥρᾳ βασανιζόμενοι τῆς σαρκὸς ἀπεδήμουν οἱ γενναιώτατοι μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, μᾶλλον δέ, ὅτι παρεστῶς ὁ κύριος ὠμίλει αὐτοῖς; Καὶ προσέχοντες³ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι τῶν κοσμικῶν κατεφρόνονν βασάνων, διὰ μιᾶς ὥρας τὴν αἰώνιον κόλασιν ἐξαγοραζόμενοι. Καὶ τὸ πῦρ ἦν αὐτοῖς ψυχρὸν τὸ τῶν ἀπηνῶν βασανιστῶν. Πρὸ ὀφθαλμῶν γὰρ εἶχον φνεῖν τὸ αἰώνιον⁴ καὶ μηδέποτε σβεννύμενον, καὶ τοῖς τῆς καρδίας ὀφθαλμοῖς ἀνέβλεπον τὰ τηρούμενα τοῖς ὑπομείνανσιν ἀγαθὰ, ἃ οὔτε οὐδὲς ἤκουσεν οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἐκείνοις δὲ ὑπεδείκνυτο ὑπὸ τοῦ κυρίου, οἵπερ μήκετι ἄνθρωποι ἀλλ' ἤδη ἄγγελοι ἦσαν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ εἰς τὰ θηρία κατακρινθέντες ὑπέμειναν δεινὰς κολάσεις, κήρυκας⁵ μὲν ὑποστροφονύμενοι καὶ ἄλλαις ποικίλων βασάνων ἰδέαις κολαζόμενοι, ἵνα, εἰ δυνήθῃ, ὁ τύραννος διὰ τῆς ἐπιμόνου κολάσεως εἰς ἄρῃσιν αὐτοὺς τρέψῃ.

Πολλὰ γὰρ ἐμνηνᾶτο κατ' αὐτῶν ὁ διάβολος· ἀλλὰ χάρις τῷ θεῷ κατὰ πάντων γὰρ οὐκ ἴσχυσεν. Ὁ γὰρ γενναιώτατος Γερμανικὸς ἐπερρώωνεν αὐτῶν τὴν δειλίαν διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ὑπομονῆς, ὃς καὶ ἐπισήμως ἐθηριομάχησεν. Βουλομένου γὰρ τοῦ ἀνθυπάτου πείθειν αὐτὸν καὶ λέγοντος, τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ κατοικτεῖραι, ἑαυτῷ ἐπεσπάσατο τὸ θηρίον προσβιασάμενος, τάχιον τοῦ ἀδίκου καὶ ἀνόμου βίου αὐτῶν ἀπαλλαγῆναι βουλόμενος. Ἐκ τούτου οὖν πᾶν τὸ πλῆθος, θαυμάσαν τὴν γενναιότητα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ θεοσε-

¹ čas! — ² o mučencih — ³ προάγω intr. zgodim se prej — ⁴ pričakujem, hrepenim — ⁵ lastna blaginja.

¹ ὑπομονητικόν = ὑπομονή — ² godrnjati, tarnati — ³ namreč τὸν νοῦν — ⁴ namreč πῦρ — ⁵ κήρυξ neke vrste morski polž z bodečo hišico, ostro kamenje.

βοῦς γένους τῶν Χριστιανῶν, ἐπεβόησεν· „Αἰ-
ρε τοὺς ἀθέους· ζητῆσθω Πολύκαρπος.“

Εἰς δέ, ὀνόματι Κόϊντος,¹ Φρύξ, προσ-
φάτως ἐληλυθὼς ἀπὸ τῆς Φρυγίας, ἰδὼν τὰ
θηρία ἐδειλίασεν. Οὗτος δὲ ἦν ὁ παραβια-
σάμενος ἑαυτὸν τε καὶ τῶας προσελθεῖν ἐκόν-
τας. Τοῦτον ὁ ἀνθύπατος πολλὰ ἐκλιπαρή-
σας² ἔπεισεν ὁμώσει καὶ ἐπιπῦσαι. Διὰ τοῦτο
οὖν, ἀδελφοί, οὐκ ἐπαινοῦμεν τοὺς προδιδόν-
τας ἑαυτούς, ἐπειδὴ οὐχ οὕτως διδάσκει τὸ
ἐδαγγέλιον.

Ὁ δὲ θαυμασιώτατος Πολύκαρπος τὸ
μὲν πρῶτον ἀκούσας οὐκ ἐταράχθη ἀλλ'
ἐβούλετο κατὰ πόλιν μένειν· οἱ δὲ πλείους
ἔπειθον αὐτὸν ὑπεξελθεῖν. Καὶ ὑπεξῆλθεν εἰς
ἀγρίδιον³ οὐ μακρὰν ἀπέχον ἀπὸ τῆς πόλεως
καὶ διέτριβε μετ' ὀλίγων, νύκτα καὶ ἡμέραν
οὐδὲν ἕτερον ποιῶν ἢ προσευχόμενος περὶ
πάντων καὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην⁴ ἐκ-
κλησιῶν, ὅπερ ἦν σὺνήθες αὐτῷ. Καὶ προσ-
ευχόμενος ἐν ὀπτασίᾳ⁵ γέγονε πρὸ τριῶν
ἡμερῶν τοῦ συλληφθῆναι αὐτόν, καὶ εἶδεν
τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ ὑπὸ πυρὸς κατακαί-
ομενον· καὶ στροφείς εἶπε πρὸς τοὺς σὺν
αὐτῷ· „Δεῖ με ζῶντα καυθῆναι.“

Καὶ ἐπιμενόντων τῶν ζητούντων αὐτόν
μετέβη εἰς ἕτερον ἀγρίδιον καὶ εὐθὺς ἐπ-
έστησαν οἱ ζητοῦντες αὐτόν· καὶ μὴ εὐρόντες
συνελάβοντο παιδάριον⁶ δύο, ὃν τὸ ἕτερον
βασανίζόμενον ὁμολόγησεν. Ἦν γὰρ καὶ ἀδύ-
νατον λαθεῖν αὐτόν, ἐπεὶ καὶ οἱ προδιδόντες
αὐτόν οἰκεῖοι ὑπῆρχον καὶ ὁ εἰρηναρχος, ὁ
κεκληρωμένος τὸ αὐτὸ ὄνομα, Ἡρώδης ἐπι-
λεγόμενος, ἔσπευδεν εἰς τὸ στάδιον αὐτόν
εἰσαγαγεῖν, ἵνα ἐκεῖνος μὲν τὸν ἴδιον κλῆρον
ἀπαρτίσῃ Χριστοῦ κοινωνὸς γενόμενος, οἱ δὲ
προδόντες αὐτόν τὴν αὐτοῦ τοῦ Ἰουδα ὑπό-
σχονεν τιμωρίαν.

Sv. Ignacij: Pismo do Efežanov.

(Konec.)

»Bolje je molčati in biti (kristjan), ka-
kor govoriti in ne biti. Lepo je učiti,⁷ ako

tisti, ki ukazuje, to tudi stori. Eden je torej
učitelj, ki je rekel, in se je zgo-
dilo;¹ in kar je molče storil,² je vredno
Očeta. Kdor ima Jezusovo besedo, more
v resnici slišati tudi njegov molk, da je
popoln, da s tem, kar govori, dela in se
spozna po tem, o čemer molči.³ Nič ni pri-
krito Gospodu, ampak tudi naše tajnosti
so njemu blizu. Delajmo torej vse, kot da
bi on v nas prebival,⁴ da smo njegovo sve-
tišče in je on v nas, naš Bog, kakor tudi
je in se bo prikazal pred našim obličjem,
kot ga po pravici ljubimo.

Ne motite se, bratje moji! Oni, ki
svoje telo skrunijo, ne bodo posedli
božjega kraljestva.⁵ Ako so bili
torej kaznovani s smrtjo⁶ oni, ki so to de-
lali na telesu, koliko bolj, če kdo s slabim
učenjem zatira vero v Boga, za katero je
bil Jezus Kristus križan? Tak človek, ki
se je s tem onečastil, pojde v neuglasljivi
ogelj,⁷ kakor tudi oni, ki ga posluša.

Zato je vzel Gospod mazilo na svojo
glavo,⁸ da bi dihal svoji cerkvi neminljivi-
nost. Ne dajte se maziliti z ostudnim du-
hom naukov kneza tega sveta, da vas ne
zaslužnji in odpelje od življenja, ki je pred
vami. Zakaj pač ne postanemo vsi pametni,

¹ Ps. XXXII, 9; CIV, 31, 34, 40.

² T. j. ne da bi se hotel kazati na zunaj ljudem.

³ Hieron, ep. 24 c. 5 de Asella: sermo silens
et silentium loquens.

⁴ Skr. raz. XXI, 3: Glej, prebivališče Boga z
ljudmi, in prebival bo z njimi. In oni bodo njegovo
ljudstvo in Bog sam, njih Bog, bo z njimi. II. Kor.
VI, 16.

⁵ I. Kor. VI, 9; Efež. V, 5.

⁶ Mozes je namreč ukazal, da se naj prešuš-
tniki kamenjajo. Lev. XX, 10. Prim. Jan. VIII. 3—7:
Pismarji in farizeji mu pripeljejo ženo, ki so jo
dobili v prešuštvu; postavijo jo v sredo ter pra-
vijo: »Učenik, to ženo smo našli zdaj v prešuštvu.
V postavi pa nam je Mozes zapovedal take ka-
menjati. Kaj tedaj ti praviš?« »Kdor izmed vas je
brez greha, naj prvi vrže kamen v njo!«

⁷ Mat. XXV, 41: Poberite se spred mene, pre-
kleti, v večni ogelj, ki je pripravljen hudobnemu
duhu in njegovim angelom.

⁸ Mat. XXVI, 6—7: Ko je bil Jezus v Betaniji,
v hiši Simona gobavega, je pristopila k njemu žena,
ki je imela alabastrovo puščico dragęga mazila, in
ga je izlila na njegovo glavo, ko je bil pri mizi.

¹ Quintus — ² gl. λιπαρέω 2. — ³ pristava, vila
— ⁴ ἡ οἰκουμένη sc. γῆ = vesoljni svet — ⁵ je imel
prikazen — ⁶ mlad suženj.

⁷ Rim. II, 21: Ti torej drugega učiš, sam sebe
pa ne učiš; ti oznanjuješ, da se ne sme krasti, in
kradeš.

ko smo prejeli spoznanje božje, ki je Jezus Kristus? Kaj neumno poginjamo, ko ne priznamo daru, ki ga je resnično Gospod poslal?

Moj duh je izvržek križa, ki je nevernikom pohujšanje, nam pa rešitev in večno življenje. Kje je modrijan? Kje učen raziskovalec?¹ Kje bahanje takozvanih razumnikov? Kajti naš Bog Jezus Kristus je bil po naredbi božji sicer spočet od Marije iz semena Davidovega, toda od sv. Duha, bil je rojen in krščen, da očisti vodo² s svojim trpljenjem.

In knezu tega sveta je bilo prikrito devištvo Marijino in njeno rojenje, kakor tudi smrt Gospodova, tri glasno govoreče skrivnosti, ki so se izvršile brez govorenja božjega.³ Kako se je torej razodel svetovom? Zvezda je zasvetila na nebu nad vse zvezde, njena luč je bila neizrekljiva in začudenje je budila njena novost, vse druge zvezde pa s solncem in luno vred so se zbrale v kolo krog te zvezde, ona je pa razlivala svojo luč čez vse. Razburjenje je vladalo, odkod ta njim neenaka

novost. Od takrat dalje je ginilo vsako vražarstvo in vsaka vez zlobe se je rušila, nevednost se je umikala in staro kraljestvo podiralo, ko se je razodeval Bog v človeški naravi, da obnovi večno življenje.

Če me bo po vaši molitvi smatral Jezus Kristus za vrednega in bo njegova volja, vam bom v drugem pismu, katerega vam nameravam poslati, dalje razložil, kakor sem začel, zveličavni red novega človeka Jezusa Kristusa glede na njegovo vero in njegovo ljubezen, glede na njegovo trpljenje in vstajenje, zlasti ako mi odkrije Gospod, da se shajate hkrati vsi do zadnjega po milosti v eni veri in v Jezusu Kristusu, ki je po mesu iz rodu Davidovega, sin človekov in sin božji, da ubogate škofa in presbiterij z nemotenim srcem, lomeč en kruh,⁴ ki je zdravilo nesmrtnosti, dan kot gotovo sredstvo, da ne bomo umrli, ampak večno živeli v Jezusu Kristusu.

Pripravljen sem dati svoje življenje za vas in za one, katere ste poslali v božjo čast v Smirno, odkoder vam tudi pišem, poln hvaležnosti do Boga in ljubezni do Polikarpa kot do vas. Spominjajte se me, kakor se naj tudi vas Jezus Kristus. Molite za cerkev v Siriji, odkoder me peljejo zvezanega v Rim, zadnjega med verniki, ki živijo tam, ko sem bil spoznan za vrednega, da pridem v čast božjo. Zdravstvijte v Bogu Očetu in v Jezusu Kristusu, našem skupnem upanju!

Mlakar Jožef,
šestošolec, Št. Vid.

⁴ Dj. ap. II, 46: Bili so tudi vsak dan stano vitno v enem duhu v templju in so lomili po hišah kruh.

¹ I. Kor. I, 20: Kje je modrijan? Kje pismouk? Kje preiskovalec tega sveta? Ali ni Bog storil, da je neumna modrost tega sveta?

² T. j. za zakrament sv. krsta.

³ Bog je sicer molčal, toda glasno je govorilo stvarstvo. Prim. Ps. XVIII, 1—5: Nebo pripoveduje in slavi veličastvo božje in nebes oznanja delo njegovih rok. Dan sporoča dnevu besedo slavljenja božjega in noč naznanja noči globoko spoznanje. Ni govor nebes tak in niso besede, da se ne bi slišali in razumeli njihovi glasovi; v vesoljni svet prodira njihovo donenje in do konca zemskega kroga njihove besede.

† Ernest Mlakar.

Letno izvestje I. državne gimnazije v Ljubljani za šolsko leto 1915./16. našteva 16 bivših gojencev zavoda, ki so — v kolikor je ravnateljstvo izvedelo — v tej strašni vojni doslej (do konca avgusta t. l.) darovali svoje mlado življenje za predrago domovino; med temi je tudi naš Ernest Mlakar. Dasi imenovano gimnazijsko izvestje obeta, da se bo v naslednjem letniku za šolsko leto 1916./17. vsem tem postavil časten spomenik, mi vendar neki glas pravi, naj »Mentor«, list za srednješolce, že zdaj postavi temu in onemu skromen spomenik, rajniku in hvaležen spomin, čitateljem v spodbudo.

Ernest Mlakar bi bil danes sedmošolec na I. drž. gimnaziji, ako bi še živel; čital bi zdaj

† Ernest Mlakar.

s sošolci Tusculanarum disputationum I. I., kjer Cicero tako ganljivo opisuje srečo onstranskega življenja in dobroto smrti, ki nas »iz temè vodi v onstransko luč« (I. 74); toda odšel je lani, sredi oktobra 1915, s petimi sošolci vred, kot šestošolec, v vojno službo. Rojen je bil dne 9. januarja 1897 v Divači na Primorskem. Dne 16. avgusta 1916 je italijanska grana pokončala to mlado življenje tam pri Gorici; na hribčku 171 počiva s premnogimi drugimi. »Numerus sumus...« bi skoro človek vzkliknil, ker samo številke naznanjajo kraj skupnih grobov. In vendar je vsak izmed njih, ki so v skupni jami, imel svoje posebno življenje, svoje želje, svoje misli, svoje nade, svoj krog prijateljev... Katere so značilne črte v življenju rajnega Ernesta Mlakarja, ki zaradi njih zasluži spomin v »Mentorju«?

Jeseni leta 1912. je prišel v tretji razred I. drž. gimnazije. Takrat sem ga spoznal. Imel je 43 součencev, torej dosti prilike za veselo tekmovanje. Kako je to nekaj lepega, taka velika truma dijakov-sošolcev! Po veliki česti marširajo, v nedogledno daljavo se vzpenja njih cesta, v upolno prihodnost, v življenje... Mlakar je marširal vedno v prvi vrsti (bil je vseskozi odličnjak) in tudi v tej nekako v sredi (imel je vedno vse »prav dobro«, časih z odlikujočimi pripombami, samo dvakrat v enem predmetu »dobro«). Bil je dika in ponos razreda. Sošolci so ga ljubili in spoštovali. Kadar je pri slovenskih urah — na učiteljev ukaz — čital svoje naloge, se je vse smejalo. Bil je dovtipen pripovedovalec. Kot četrtošolec je z zlatim humorjem popisal, kako je bilo, ko ga je oče prvič vzel seboj v Trst; popis obsega 28 strani (cel zvezek). M. je bil najboljši stilist v razredu. Marsikaterega dijaka bi ta spretnost omamila, bi si začel domišljati, se sam sebi zdeti; našega Ernesta take misli niso nikdar motile. Ne namreč slovenski pisatelj je hotel postati, temveč nekaj drugega. Kaj? Dočim večina dijakov v 3. ali 4. šoli še nima — mislim — določnega cilja pred seboj, ampak maršira po tisti široki cesti, ki se imenuje gimnazija, naprej, zato, ker starši tako hočejo in ker bi profesorji dali slabe rede, ako se fant ne bi učil, je dijak Mlakar že prav zgodaj — morda že v prvi šoli? — sklenil postati — misijonar (lazarist). Povod in pobudo namreč, da ga je oče, mizar v Divači z veliko družino, sedaj tudi že rajnik, dal v šolo, sta dala dva gg. misijonarja o priliki misijona v Divači pred Božičem leta 1909.; jeseni l. 1910. je dijak Ernest že obiskoval prvi razred slovenskih vzporednic v Celju, stanujoč v mestu, hrano dobivajoč pri gg. lazaristih (pri Sv. Jožefu nad Celjem); ondi je dovršil — seveda odlično — le prvi razred, drugi gimnazijski razred je obiskoval že v Ljubljani, kjer je bil odslej gojenec »dijaškega konvikta« Misijonske družbe (pri cerkvi Jezusovega Srca). V ta cilj torej, da postane misijonar, je mladi dijak uprl svoje bistre oči, svoje jasno čelo; ta vzor je imel nepremično pred očmi; vse, kar je snoval, česar se je učil, naj bi služilo le temu vzoru. V prostih urah se je učil jezikov; italijanščino je govoril in pisal brezhibno, čital je hrvatske knjige in predelal že tudi bolgarsko slovnico (ker imajo lazaristi misijonske postaje v Makedoniji). Vse to do začetka šeste šole! Njegov bistri um je dalje že zarana spoznal, da mora biti misijonar posebno podkovan v

»vedi svetnikov«, in glej! začne se temeljito baviti — nižjegimnazijec — s krščansko askezo! V pismu z dne 14. marca 1916, katero je pisal z bojišča svojemu bivšemu prefektu v zavodu, č. g. Al. Plantariču, čitamo: »Bral sem malo povesti in romanov, kar mi pa nič ne škodi. Bral sem največ asketične knjige, kar mi je veliko koristilo in mi še. A obžalovati moram, da se nisem kaj več pečal s knjigami apologetične vsebine. To sedaj bridko občutim.« Najljubša knjiga mu je bila Kempčanova: »Hoja za Kristusom«. Praktično se je izobraževal v askezi v domači marijanski kongregaciji (pogosto sv. obhajilo, ljubezen do Marije) ter ob pridigah in govorih svojih gg. prefektov, ki si jih je vse točno zapisal (našli so se v »zapuščini« štirje zvezki). — Ptič ima, da se more dvigati v jasne višave, dve perutnici; tudi naš Ernest jih je imel: ena je bila askeza, kakor smo videli, za drugo si je pa izvolil — abstinenco. Že od tretje šole se je resno bavil s tem vprašanjem: čital »Zlato Dobo«, sogo-jencem predaval (s skioptikonom), pisal v »Zl. Dobo« članke (»Vince brca okrog srca«, »Zl. Doba«, 1915, št. 55: »Akohol in melanholija«, str. 100, »Pijanska bandera« str. 137, 155, »Krovec«, Povest, avg. štev. 1916), zlasti v »Dijaški kotiček«. Tudi abstinentsko prizadevanje je merilo na isti cilj kakor vse drugo: gotovo je vedel, da je največja ovira misijonarju pijanstvo. Kako bi bil enkrat uspešno deloval, je pokazal že kot tretješolec, ko je o počitnicah v Divači po neki veselici nastopil s humoristično-satiričnim govorom in namah pridobil lepo število mož in fantov za abstinenco; ali v Ljubljani, kjer je med sošolci dobil dve tretjini abstinentsov. Pa ne samo pridobil jih je, temveč tudi pridržal s tem, da jih je neprenehoma bodril k vztrajnosti. Le en majhen dokaz. V rokah imam vojno dopisnico, ki jo je pisal sošolcu P-u iz W. na Štajerskem dne 16. januarja 1916: ... »Torej si še vedno abstinents? Bravo! bravissimo! Jaz sem seveda tudi! Iskrene abstinentske pozdrave...« Zlasti sogo-jencem v zavodu je v tem zmislu pridno dopisoval. Je v teh ljubkih pismih nekaj apostolskega, misijonskega.

Proti temu jasno spoznanemu cilju torej, s temi velikimi mislimi v srcu je korakal rajnik kot dijak krepko po veliki cesti naprej... Kar ga zadene o počitnicah po peti šoli klic: v vojno! Za vse, kar ga je čakalo, je bil dobro pripravljen, tudi za najhujše. Dne 18. oktobra leta 1915. ga je odpeljal vlak proti zeleni Štajerski, kjer je bival več mesecev zdaj tu, zdaj tam. Iz tihega zavoda je prišel naenkrat v vrtnec življenja. Kakšna sprememba! Sovražnik je napravil silne sunke na najtežjimi topovi zdaj

na njegovo versko prepričanje, zdaj na njegovo krepko, zdaj na abstinenco, toda vse zaman: rajnik je bil izboren vojak, odličen učenec duševne strategije, in fronta njegove duše se ni niti enkrat zamajala, se ni za las premaknila. Kolikor so mu razmere dopuščale, je nadaljeval življenje iz zavoda: če je le mogel, je opravil spoved in prejel sv. obhajilo. Dnevnik z dne 23. oktobra 1915 pravi: »Nocoj sem bil pri spovedi... Jutri pojdem zopet enkrat k sv. obhajilu. Prejšnje čase sem šel vsak dan, zdaj že 6 dni nič — mi ni mogoče v cerkev. Jutri pa pojdem, magari če zamudim zajtrk. Veselim se, da bom zopet enkrat mogel Jezusa v srce prejeti!« Tu je vir njegove moči. »Abstinents biti, je zame zdaj« — piše od vojakov sogo-jencem — »nekoliko težje... Sed ego abstineo nunc et semper Baccho et tabacco.« (23. apr. 1916.) Slejkoprej je njegov svetli smoter: dovršiti študije in potem — misijonar. »Kaj solze! Saj mi nič ne pomagajo. Fiat voluntas Tua! Prosim Te, o Bog, daj mi le to možnost, da bom mogel dalje študirati, ne da bi izgubil leto...« (Dnevnik, 26. septembra 1915.) Še malo pred smrtjo, v strelskem jarku, je rekel prijatelju B-u: »Da le še enkrat iz tega pekla ven prideva, potem pa greva delat izpit čez šesto.«

Oko se mi skali vselej, kadar pomislim, da tega mladega junaka ni več med nami, da je tako mlad odšel od nas... Le to me tolaži, če pomislim, da je bil tu na zemlji — neizrečeno srečen. »Tu med svetom je Marija v mnogih položajih edino zavetje. Blagor mu, kdor se je naučil v nevarnosti v to zavetje pribegati! Srečen je tudi med svetom, tudi v težkih urah. Ah, srce me sili, moram vam povedati: jaz sem srečen, vesel, zadovoljen... Vem, da pridem kmalu v ogenj, vem, da se prav lahko zgodi, da kroglica prileti in Ernest mrtev obleži — a pri teh mislih se le ravnodušno nasmehnem...« (Pismo sogo-jencem, 8. maja 1916.) Da, priletela je težka 15 cm granata v strelski jarek, kjer je rajnik ravnodušno čakal sovražnika in mirno čital sv. pismo (evangelije). On se je veselo nasmehnil, a nam se je skrčilo srce v nedopovedni tuži.

Mnogo jih je, ki za njim žalujejo: njegovi ožji sorodniki, ki jih je pristrčno ljubil, misijonski zavod, kateremu je bil tako od srca vdan za vse dobrote, sošolci, ki je z njimi tako krepko nosil in delil teže dneva po tisti široki, veliki cesti... pa tudi njegovi profesorji, katerim je delal toliko veselja in se jih je tudi na bojišču spominjal; niti v dežju krogel in granat ni pozabil godu svojega gimn. ravnatelja dr. L. Požarja (10. avg.); bilo je menda to sploh zadnje njegovo pisanje na tem svetu.

Dà, rajnik ni bil le pobožen, ampak tudi od srca vljuden človek. To so spoznali tudi pri vojakihi; saj je pisal ob smrti stotnik njegovi materi: »Njegova izguba je tem bridkejša, ker si je s svojim mirnim in ljubeznivim obnašanjem pridobil ugled in spoštovanje pri predstojnikih kakor tudi pri tovariših.«

Naj sklenem, nevreden biograf. Popolnejšo sliko itak prinese »Bogoljub« v prihodnjem letu. To sličico sem napisal, ker

ločitvi od njega mi je hladilo.

Strašna vojska, ki je že toliko ran vsekala, nam je nenadoma odkrila tudi čudapolno srce našega mladega dijaka-vojaka. S Krasa je bil; pust je svet tam okrog Divače, nobene krasote v prirodi na zunaj; toda če stopiš v »Divvaško jamo«, se ti odpro nepoznana čuda najraznovrstnejših kapnikov. Vse se iskri, sami pozdravi iz tisočletij. Tak je bil rajnik: na zunanje kakor vsi drugi; zdaj, po smrti, ko prebiramo njegov »Dnevnik« in pisma, pa se nam odkriva njegovo srce, pravo čudo božje milosti, prekrasno delo Sv. Duha, odsev Večne Luči. Ne, ta krasota ne more umreti; ti, Ernest, živiš blaženo življenje, nas pa še obdaja smrt.

J. D.

Zgodovinske anekdote.

(Zbira prof. dr. V. Šarabon.)

Rotšild, začetnik te bankirske dinastije za časa drugega francoskega cesarstva, je bil povabljen na obed k Napoleonu III. Pred vhomom v obednico sta se sešla s pariškim nadškofom. Drug drugega sta silila naprej, nobeden ni hotel vstopiti prvi. Nadškof reče Rotšildu, da mora že zato vstopiti prvi, ker je starejši; Rotšild se vda in reče: »Dobro, ubogam in grem naprej, po pravici starosti, kakor je bil tudi stari testament pred novim.« Mislil je nase kot žida in na nadškofa kot katolika.

De la Motte, škofa amienskega, je brivec pošteno urezal. Že hoče oditi, ko škof zapazi, da mu teče kri. Pokliče brivca in mu da cekin rekoč: »Prijatelj moj, plačal sem te za britje, tukaj imaš še malo, ker si mi puščal kri.«

Znani de Lamartine je govoril nekoč o narodnem gospodarstvu in je citiral par stavkov iz lastne svoje knjige. Neki duhovnik pravi: »Lamartine dela reklamo zase.« Lamartine odvrne: »Gospod abbé, nikar ne pozabite, da celo Bog pusti zase zvoniti.«

Car Peter je nekoč zajtrkoval v Surrey, z njim še dvanajst oseb. Pojedli so: pol ovce, četrtno jagnjeta, 15 kokoši in rac, 28 jajc. —

Opoldansko kosilo istega dne je obstajalo iz teh-le dobrot: 1 ovce, 5 govejih reber, treh četrtnih jagnjeta, 14 piščancev, 14 kuncev, seveda tudi dosti vina in žganja.

Povodom neke svečanosti je pojedel Anglež Jerry Eke v sedmih urah pol teleta. Zvečer je pa spet večerjal kot po navadi.

Za stavo je pojedel vicomte de Vieil Castel v dveh urah in 40 minutah to-le: 24 tucatov ostrig, 1 juho, 1 beefsteak, 1 fazana, veliko porcijo špargljev, celo veliko klobaso salame, skledo graha, skledo jagod in 1 ananas. Spil je zraven 5 steklenic vina, poleg tega pa ogromne množine kave in likerjev. Stava je bila za nasprotnike precej draga, plačali so 600 kron.

Neki vojak v Sibiriji je po poročilu navzočega angleškega častnika použil sledeče: devet funtov govejega mesa in za nameček še zavoj lojevih sveč. Neki drug vojak je pa v 24 urah pospravil 10 kg govejega mesa; drugič enkrat je pa pomahal kosilo, pripravljeno za 15 oseb.

V Londonu je pa stavil neki postrežček, da bo pojedel, ne da bi vstal, to-le južino: šest ovnovih beder, 12 jajec, 1 gos, 1 raco, 5 funtov krompirja in 10 kg sena. Pomisleke so njegovi protivniki imeli zlasti glede zadnje ne posebno prikladne jedi. A postrežček je seno sežgal, pomešal pepel s krompirjem in vse skupaj pospravil. Pa je stavo dobil. Sedaj so pa časi za take stave izginili.

D'Annunzio se je nekoč sprehajal po parku v Parizu. Zgovarjal se je s pisateljem Saint-Lièvre o svoji zadnji drami. Ta ni hotel ljubljencu odra dosti ugovarjati; pride pa mimo kritik Sauvey in Saint-Lièvre ga vpraša, kaj misli o D'Annunziovih dramih. Le-ta je stal ob strani in čakal seveda na ploho pohvale. Sauvey pa reče: »Budalost zadnje D'Annunziove drame se kvečjemu da še primerjati z njegovo domišljavostjo.«

Nemščina in angleščina. Na dvoru cesarja Ferdinanda I. je bil obed. Skupaj sta sedela lokavi angleški poslanik Tomaž Mouton in pa cesarjev svetnik Ivan Lang. Ta se je ravno prav na glas nekaj jezil; govoril je nemško, kar Mouton ni razumel. Nemščina Moutonu ni zvenela prijetno in zato reče Langu po angleško: »Vi Nemci ne govorite, temveč rjovete in grmite. Ko je Bog v raju izrekel Adamu in Evi svojo obsodbo, mislim da je to napravil v nemščini.« Lang odvrne: »Tega ne vem. Če pa Vas pogledam in pomislim, kaj ste s svojim jezikom že naredili in kako znate ljudi pregovoriti, se mi pa zdi, da sta kača v raju in pa vrag govorila angleško.«

Geografske drobtine.

(Zbira prof. dr. V. Šarabon.)

Najdaljši roman je brezdvomno japonski »Kiong te Bakin«. Obsega stoinšest debelih zvezkov, pisatelj se je mučil 40 let, dokončal ga je leta 1869.

Največje rusko pristanišče v notranjosti je Ribinsk. Vsako leto gre skozenj 20 milijonov meterskih stotov tovara, predvsem žita.

Les za zgradbe dobiva Angleška v prvi vrsti na Ruskem, leta 1903. od vsega potrebnega lesa 23%, leta 1910. pa že 47%. Tozadevni odstotki Škandinavije in Unije so se znižali od 33 na 26 in od 33 na 25. Zato skrbi Anglijo predvsem prostost dohoda do Arhangelska. Velikanske pokrajine so tam gori pokrite z gozdom; samo v okrajih Arhangelsk in Vologda ga je 76 milijonov desjatin, od teh jih je 72 milijonov državna last. Ker je desjatina dobrih 109 arov (pri gozdu), pokriva samo ta les prostornino naše monarhije in še 15 Kranjskih zraven.

Rib nalovijo v Avstriji ob adrijski obali na leto za 8 do 10 milijonov kron, ribičev je okoli 16—18.000, pomaga jim okoli 5300 jadrnic in čolnov; vrednost vseh priprav za ribištvo je okoli 6 milijonov kron.

Pred sto leti je vsebovala največja bojna ladja 2164 ton po 2.83 m³, sedaj nad 30.000. Dolžina in širina sta bili takrat 61 in 15 m, sedaj 150 in 30. Na ladjah Vikingov je bilo 30 do 70 mož, sedaj do 1000. Največja beneška ladja je bila le 50 m dolga.

Železnice na 100 km² je prišlo leta 1915. v Belgiji 28 km, v Švici 12.5, na Nemškem 11.5, na Francoskem 9.5, pri nas v Avstriji 7, na Ruskem pa samo 1.5 km. Bilo jih je na Nemškem 64.000 km, v Avstriji 46.000, v Belgiji 4700, na Francoskem 41.000, na Laškem 15.500, na Ruskem 69.000, v Švici 4500, v Bolgariji 2100, v Srbiji 960 in v Rumuniji 3700 km.

Črna premoga so nakopali v naši monarhiji leta 1915. 160 milijonov meterskih stotov, rjavega pa 220 milijonov, od teh na Štajerskem 26.

Kanal za petrolej so napravili nekje v Ameriki, da ni treba petroleja posebej dovajati. Dolg je 242 km, stranska proga 87 km, premer mu je 20 cm. Iti mora čez dve višini, prvič 1290 m, drugič pa 1138 m.

Na meji med Brazilijo in Bolivijo raste velikansko **kavčukovo drevo**; obseg mu je 8½ m. V poteku 120 dni v letu daje vsak dan nad 10 kg kavčuka. Računajmo cene pred vojsko, je to 10.800 K letno, ozir. kapital 270.000 kron, če vzamemo 4% obresti. Je pa last družine, ki šteje poleg očeta in matere pet otrok.

Višino južnega tečaja je na podlagi Amundsenovih podatkov izračunal znameniti učitelj Mohn na 2454 m (ne 3200, kakor smo dosedaj vsi mislili). Ona znana ledena stena ob koncu Rožovega morja je 900 km dolga, njena razsežnost v notranjost južnega kontinenta je 700 km, višina ob morju 60 m. Skoro gotovo plava na vodi, natančno se pa še sedaj ne ve.

Zanimivosti od sueškega prekopa. L. 1862. so uporabljali pri delu 1800 velblodov, od teh jih je 1600 neprestano nosilo vodo. Kanal je sedaj spodaj širok povsod 37 m, ob izogniških, oddaljenih drugo od drugega po 5 km, pa 50 m. Carina za tono je znašala tik pred vojsko 7 frankov, za osebo pa 10 frankov. Akcij je 400.000; 71% jih imajo akcionarji, 15% egiptovska vlada, 10 ustanovitelji, oziroma njih potomci, po 2 pa administratorji in nastavljeni kanalske družbe. Akcije so bile začetkoma vredne 500 frankov, sedaj pa nad 5000.

Hitrost potovanja. Leta 1599. se je popotnik v vozu peljal povprečno 3-6 km na uro, leta 1692. že 4-6. Hitri poštni voz se je pomikal leta 1786. z brzino 5-5 km, leta 1816. 6-8, leta 1834. pa 9-7 km. Najhitrejša železnica je leta 1867. prevozila na uro 59 km, leta 1887. 63 km, leta 1900. pa že nad 90 km. Poskusne vožnje z električnim vozom so pa dosegle nad 200 km. Če se posreči izpeljava onega znanega načrta v zraku plavajoče železnice, ki so ga pred vojsko tako reševali in kojega prvi poskusi so se tako dobro obnesli, bomo potovali 300—400 km na uro. Odhod iz Petrograda popoldne, zabava v Parizu ponoči, prihod v Petrograd nazaj drugo jutro.

Zmagovalec pri Aspernu na smrtni postelji.

Ko je nadvojvoda Karel, slavnj zmagovalec v bitki pri Aspernu (21. in 22. majnika 1809),¹ dne 26. aprila 1847 nevarno zbolel, je bila njegova prva skrb, da se temeljito pripravi na svoj zadnji in najvažnejši boj. Po sv. zakramentih za umirajoče se je hotel najtesneje združiti s svojim Gospodom in Bogom, ki je nekdanj vodil njegove bitke, da bi tako tudi v zadnji in težki borbi gotovo zmagal. Že leta poprej je večkrat resno naročal svojemu spovedniku Vilj. Sedlačku, naj ga pravočasno

¹ Pri Aspernu ob Donavi, ki spada sedaj v 21. dunajski okraj (Floridsdorf), je skušal nadvojvoda Karel zabraniti Francozom pot čez Donavo. To se mu je tudi posrečilo, in tako je Napoleon I., ki mu je dotlej vse šlo po sreči, doživel tukaj svoj prvi krvavi poraz. V bitki pri Aspernu je stalo 105.000 Avstrijcev nasproti 110.000 Francozom. Ako pomislimo, da so imeli Francozi 7000 mrtvih in 34.000 ranjenih, Avstrijci pa 4280 mrtvih in 16.000 ranjenih, si lahko predstavljamo, kako trdovraten in strašen je bil ta boj. 14. oktobra 1809 je bil sklenjen mir v Schönbrunn.

opomni in s sv. zakramenti pripravi na pot v večnost, če mu božje usmiljenje dá kaj časa za pripravo. »Nikar mi, prečastiti gospod, ne zakrivajte, ko se mi bo bližala zadnja ura, ki jo drugi dostikrat prej spoznajo, kakor bolnik,« tako je govoril stari bojevnik često, ko se je še veselil popolnega zdravja. »Le odkrito povejte!« je pristavljala navadno šaljivo. »Pokoncu, stari vojak! Čas je, da odrineš!«

A takih opominov ni bilo treba, kajti skrb za dušo je opominjala sama dobrega nadvojvoda. Z veliko pobožnostjo je prejel svete zakramente in je potem razprostrl svoje roke po ljubljenih otrocih, hoteč jih v svoji nežni ljubezni še enkrat blagosloviti. Toda le nadvojvoda Ferdinand je prihitel še o pravem času k umirajočemu očetu, ki je dvignil svoje roke, da ga blagoslovi, a blagoslovilo ga je le še njegovo srce. Ob 4. uri zjutraj je bil smrtni boj končan.

Kako krasen zgled, kako je treba skrbeti za dušo, je dal ta neustrašeni vojskovodja našim dobrim vojakom, višjim in nižjim, ki se tako pogumno vojskujejo za Boga, cesarja in domovino!

Ljubimski roman. (Povzeto iz knjige: »Die Gefahr des Buches«. Spisal Antolin Lopez Pelaez, nadškof v Tarragoni.) Eden glavnih vzrokov, zakaj je roman tako priljubljen in naredi tak trajen vtis na bralca, je snov, ki jo v romanu pisatelji zelo radi obravnavajo. »Strast ljubezni,« pravi George Sand, »kajti skoro vsi romani so ljubimski romani, je žarišče, okrog katerega se zbirajo vsi značaji in položaji. Da, strast ljubezni nudi tvarino celi knjigi.« Znameniti misleci so obsodili to početje romanopiscev. Priznali so, da se ljubezni v literaturi daje mesto, ki ji ne gre in ki jo mora izzvati, če je ni treba.

Ako tvori ljubimkovanje glavno vsebino knjige, je tako delo velika nevarnost za mladino. To velja tudi za slučaj, da ljubezen kraljuje, polna idealov, v tihih, visokih pokrajinah nadčutnega ozračja, visoko vzvišena nad surovo čutnimi slikami številnih popisovateljev nečistosti. Nikar se ne varajmo! Človeški duh je pretežak, da bi mogel slediti abstraktnim nadčutnim premišljevanjem. Naša volja preveč čuti željo mesa. Ljubezen, prosta vsake čutnosti, kakršna se kaže v takih pisateljskih pozikusih, bo zlasti pred očmi mladega bralca počasi izgubila svojo zračno obliko, bo počasi odložila obleko čistosti. Polagoma bo prešla v tvar in sprejela osebne in določne obrise. Ne pozabimo tudi, kakšno moč ima domišljija, ta »norica v lastni hiši«, kot jo sv. Terezija ime-

nuje tako primerno. Pomislimo, da skušnjavec nikoli ne miruje, temveč hodi okrog kakor rivo- več lev in išče, koga bi požrl. »Spanje strasti,« pravi Barcia Caballero, »je tako lahno in občutljivo, da zadostuje od pisane besede na mrežnici v očesu puščena nevidna sled, da jih zbudi, pa naj so navidez v še tako globokem spanju.«

Apostol pravi (1 Kor. 15, 33): »Malopridni pogovori pokvarijo dobre nрави.« Sv. Klemen Aleksandrijski piše: »Posledica nečiste zabave je izvrševanje nečistosti.« Že Aristotel svari: »Nesramnost v dejanju sledi nesramnosti v besedi.« Kar pa velja glede zabav v resnici, velja prav tako za razvedrilo v romanih.

»Kdor trdi,« pravi nadškof Ant. Lopez Pelaez, »da se mlad mož, ki pozna jezik strasti v vseh oblikah, ki ve za vsa ljubimska sredstva in zvijače, kako se more hitro polastiti boječe kreposti, ki je od svojih junakov v romanu slišal, kako lahko se ogenj ljubezni vname in razširi, ki je v svoji notranjosti čutil plapolanje temnega ognja nečistih želja, ki mu je žugal, da ga požre; ponavljam, kdor bi trdil, da se tak človek more ustavljati svojim nizkotnim nagonom, ako ga vabi izkušnja v svoji najzapeljivejši obliki, bi se posmehoval vsej pameti in izkušnji.«

Romanopisci sami priznavajo, da so nevarne njihove knjige. Rousseau, ki je gotovo nesumljiva priča, pravi: »Nikdar ni čista deklica brala romanov.« Zola piše pri popisu padca neke ženske: »Knjiga je zdrknila iz njenih rok... Sanjala je, pogled se ji je izgubljal v daljavo... Kako zelo so lagali ti romani... In kljub temu so vplivali z neodoljivo, zapeljivo močjo...« Portugalski romanopisec Eça de Queiroz pravi o neki zakonski ženi, ki je hitro pozabila na prisego zvestobe: »Brala je mnogo romanov in je imela mesečno naročnino v neki izposojevalni knjižnici.« Pisatelj knjige »La Nouvelle Héloïse« piše v uvodu: »Romanu sem zato dal tako pomenljiv naslov, da bralec, ki knjigo odpre, ve, pri čem da je. Če bi se kaka mlada deklica kljub temu upala prebrati le eno stran, je njena krepost izgubljena.«

Za izgubljeno čistostjo pa tako lahko pride na vrsto izguba vere. Takemu človeku postane vera ovira, njene najsvetejše postave so mu neznosno breme. Pride do tega, da taji vse, kar bi moglo vznemirjati njegovo strastem vdan življenje. Najbolj razuzdani ljudje so navadno tudi največji sovražniki katoliške vere, ker obsoja njihovo življenje in jim grozi z večno kaznijo, ako se popolnoma ne izpreobrnejo.

M. S.